

**LOKALNI PLAN
ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE
PRIJESTONICE CETINJE ZA PERIOD
2025.- 2028. GODINE**

Crna Gora

Prijestonica Cetinje

Sekretarijat za uređenje prostora i zaštitu životne sredine

**LOKALNI PLAN ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE PRIJESTONICE CETINJE
ZA PERIOD 2025. – 2028. GODINE**

Cetinje, januar 2025. godine

Lokalni plan zaštite životne sredine Prijestonice Cetine je započet kroz inicijativu Gradonačelnika Prijestonice, u skladu sa smjernicama i obavezama koje su date Zakonom o životnoj sredini („Sl.list CG“, br. 52/16, 73/19 i 84/24). Izrada Plana je u cjelosti finansirana sredstvima Prijestonice Cetine. Gradonačelnik Prijestonice je izradu Plana povjerio Radnom timu u sledećem sastavu:

- mr Radojka Radulović, dipl.ing.met. - koordinatorka,
- Marija Prorokić, mast.ing.arh. - članica,
- Ivana Borožan, dipl.pravnica - članica,
- Desa Vuković, dipl.ecc - članica,
- Dejana Dizdar, spec.sci hemijske tehnologije - članica,
- Jovan Pejović, spec.drumskog saobraćaja – član

SADRŽAJ

1. UVOD.....	5
1.1. Ustav i deklaracije.....	6
1.2. Zakonodavni okvir na nacionalnom nivou.....	8
1.3. Ekološki rje nik.....	11
2. ISTORIJAT PRIJESTONICE CETINJE.....	12
3. PRIRODNE KARAKTERISTIKE PRIJESTONICE.....	16
3.1. Fizi ko-geografske karakteristike.....	16
3.2. Lov enski planinski masiv.....	17
3.3. Katunska kraška zaravan.....	17
3.4. Skadarski basen.....	18
3.5. Geološke karakteristike.....	18
3.6. Hidrološke karakteristike.....	19
3.7. Pedološke karaklteristike.....	19
3.8. Šumarstvo.....	19
3.9. Zemljište Lov enskog masiva.....	20
3.10. Zemljište Katunske kraške zaravni.....	20
3.11. Zemljište Skadarskog basena.....	21
3.12. Demografski pokazatelji.....	21
3.13. Seizmotektonske karakteristike.....	21
3.14. Administrativna podjela Prijestonice.....	21
3.15. Obrazovanje.....	22
3.16. Zdravstveni sistem.....	23
3.17. Sport.....	23
4. POKAZATELJI.....	25
4.1. Civilni sektor.....	25
4.2. Klimatske karakteristike.....	26
4.3. Mineralne sirovine.....	26
4.4. Prirodne vrijednosti.....	27
4.5. Zašti ena prirodna dobra grada.....	29
4.6. Speleološki objekti.....	33
5. ANALIZA STANJA ŽIVOTNE SREDINE.....	36
5.1. Urbana gradnja.....	36
5.2. Vazduh.....	36
5.3. Poljoprivreda i vodoprivreda.....	37
5.3.1. Poljoprivreda.....	37
5.3.2. Vodoprivreda.....	39
5.4. Vode za pi e.....	40
5.5. Saobra ajna infrastruktura.....	44
5.6. Održavanje i ure enje zelenih površina.....	46
5.7. Urbani mobilijar.....	49
5.8. Klimatske promjene.....	49

5.9. Snadbijevanje energijom.....	50
6. PRITISCI U ŽIVOTNOJ SREDINI	53
6.1. Otpadne vode.....	53
6.2. Upravljanje otpadom.....	55
6.3. Buka.....	58
6.4. Požari.....	59
6.5. Jonizujuće i nejonizujuće zračenje.....	59
6.6. Adaptacija na klimatske promjene.....	61
7. PLAN MJERA I AKTIVNOSTI.....	62
LITERATURA.....	67

1. UVOD

Kao jedan od odgovora na kompleksnost pitanja i aktivnosti vezanih za oblast zaštite životne sredine, razvijena je metodologija rješavanja problema u lokalnim samoupravama putem izrade i realizacije Lokalnih planova zaštite životne sredine. Izazov izrade i primjene ovih planova je u definisanju i usklađivanju svih vidova razvoja na takav način da se ne unište postojeći ekosistemi i da se unaprijedi ekonomska stabilnost zajednice, istovremeno omogućavajući životnu sredinu omogućiti i kvalitetniji i bolji život kako sadašnjim tako i budućim generacijama.

LPŽŽS se izrađuje sa ciljem rješavanja problema životne sredine u lokalnoj upravi kroz partnerski odnos svih zainteresovanih strana, zato u njegovoj izradi trebaju dati uvid i svi zainteresovani, od građana, privrednih subjekata, lokalne uprave, nevladine organizacije, i dr.

Najveći broj problema zaštite životne sredine na teritoriji Prijestonice nastaje zbog zaostajanja u razvoju komunalne infrastrukture, zbog neriješenih divljih deponija, komunalnih i atmosferskih voda, nedovoljno kvalitetnog snabdijevanja vode za piće i dr. Neki problemi su prouzrokovani niskim nivoom svijesti građana kao pojedinaca, a odnose se na različita shvatanja o potrebi očuvanja kvaliteta životne sredine. Osnovni cilj LPŽŽS jeste da bude dokument četvorogodišnje vizije koji će ponuditi konkretna realna rješenja. LPŽŽS je „vlasništvo“ svih, a to znači da svi partneri trebaju biti aktivni sudionici ovog plana.

Kvalitetan i sveobuhvatan LPŽŽS može značajno da pomogne donosiocima odluka na lokalnom nivou u fokusiranju aktivnosti i napora ka onim oblastima koje imaju najveći i potencijalni uticaj na lokalnu zajednicu, kao i na one aktivnosti kojima je sprovođenjem moguće ostvariti veći uticaj na poboljšanje postojećeg stanja.

Lokalni plan zaštite životne sredine Prijestonice Cetinje je rezultanta tima koji je bio spreman da svoja svoja znanja, iskustva, ideje i vizije pretoči u konkretne akcije i tako pomogne realizaciji obaveza koje proizilaze kako iz nacionalnog, tako i iz međunarodnog pravnog okvira.

1.1. USTAV I DEKLARACIJA

USTAV CRNE GORE

("Službeni list Crne Gore", br. 001/07 od 25.10.2007, 038/13 od 02.08.2013)

Životna sredina

lan 23

Svako ima pravo na zdravu životnu sredinu.

Svako ima pravo na blagovremeno i potpuno obavještanje o stanju životne sredine, na mogućnost uticaja prilikom odlučivanja o pitanjima od značaja za životnu sredinu i na pravnu zaštitu ovih prava.

Svako je, a posebno država, obavezan da čuva i unapređuje životnu sredinu

Zaštita prirodne i kulturne baštine

lan 78

Svako je dužan da čuva prirodnu i kulturnu baštinu od opšteg interesa.

Država štiti prirodnu i kulturnu baštinu.

DEKLARACIJA

O EKOLOŠKOJ DRŽAVI CRNOJ GORI

("Službeni list Republike Crne Gore", br. 039/91 od 02.10.1991)

Mi, poslanici Skupštine Republike Crne Gore, svjesni smo da je, zbog ugrožavanja prirode, zaštita identiteta prostora na kome živimo i delujemo postalo naš neodložan i pravovremeni posao.

Svjesni duga prema prirodi, izvoru našeg zdravlja i inspiraciji naše slobode i kulture, posvećujemo se njenoj zaštiti u ime sopstvenog opstanka i buduće nastojanja.

Prihvatamo da ni jedna razlika među nama nije toliko velika koliko su velike promjene kojima je izloženo naše prirodno okruženje. Bez obzira na naša nacionalna, vjerska, politička i druga različenja i osjećanja, znamo i prihvatamo da su dostojanstvo i svetinja ljudskog bića i organski povezana sa svetinjom i istinom prirode.

Čovjek i priroda u njemu i oko njega cjelovito su jedno u svojim dubinama i po svom smislu i naznačenju.

Stoga je oduvijek zloupotrebu čovjeka pratila zloupotreba prirode. Zato opredeljuju i se i bore i se za dostojanstvo čovjeka pozvani smo da se borimo i za dostojanstvo prirode.

Donošenjem ove Deklaracije, Crna Gora prema prirodi uspostavlja državni odnos i poziva na mudrost sve ljude da sprijege ekološku katastrofu koja nam prijete.

20. septembar 1991. godine
Skupština Republike Crne Gore

1.2. ZAKONODAVNI OKVIR NA NACIONALNOM NIVOU

Za izradu i sprovođenje Lokalnog plana zaštite životne sredine relevantna je sledeća regulativa:

Zakon o životnoj sredini („Sl.list CG“, br. 52/16, 73/19 i 84/24) kojim se uređuju principi zaštite životne sredine i održivog razvoja, instrumenti i mjere zaštite životne sredine i druga pitanja od značaja za životnu sredinu. Integralnim sistemom zaštite životne sredine obezbeđuje se cjelovito očuvanje kvaliteta životne sredine, očuvanje biološke i prirodne raznovrsnosti, racionalno korišćenje prirodnih dobara i energije na najpovoljniji način za životnu sredinu, kao osnovni uslov održivog razvoja. Integralno upravljanje životnom sredinom je skup povezanih i usklađenih odluka i mjera kojima se ostvaruje jedinstvena zaštita životne sredine, izbjegavaju i smanjuju rizici po životnu sredinu, poboljšava i ostvaruje efikasna zaštita životne sredine. Zaštitu životne sredine, u okviru svojih prava i obaveza, obezbeđuju: organi državne uprave, jedinice lokalne samouprave, pravna i fizička lica, nevladine organizacije, građani i udruženja građana;

Zakon o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu („Sl.list RCG“, br. 80/05 i „Sl.list CG“, br. 73/10, 40/11, 59/11, 52/16 i 84/24) kojim se utvrđuju uslovi, načini i postupak vršenja procjene uticaja određenih planova i programa na životnu sredinu, kroz integrisanje principa zaštite životne sredine u postupak pripreme, usvajanja i realizacije planova i programa koji imaju značajan uticaj na životnu sredinu;

Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu („Sl.list CG“, br. 75/18 i 84/24) uređuje postupak procjene uticaja za projekte koji mogu imati značajan uticaj na životnu sredinu, izrade i ocjene elaborate o procjeni uticaja na životnu sredinu i druga pitanja od značaja za procjenu uticaja na životnu sredinu;

Zakon o industrijskim emisijama („Sl.list CG“, br. 17/19, 03/23, 34/24 i 84/24) uređuje mjere za sprečavanje i kontrolu emisija koje nastaju iz industrijskih postrojenja, a mogu imati negativne uticaje na zdravlje ljudi, životnu sredinu ili materijalna dobra i druga pitanja od značaja za integrisano sprečavanje i kontrolu zagađivanja životne sredine;

Zakon o odgovornosti za štetu u životnoj sredini („Sl.list CG“, br. 27/14, 55/16 i 84/24) kojim se uređuje način i postupak utvrđivanja odgovornosti za štetu u životnoj sredini, kao i primjena preventivnih mjera i mjera remedijacije radi sprječavanja i otklanjanja štete u životnoj sredini. Pravna i fizička lica koja su obavljanjem djelatnosti, odnosno vršenjem aktivnosti prouzrokovala štetu ili neposrednu opasnost od štete u životnoj sredini odgovorna su za štetu i dužna su da sprovedu mjere zasprječavanja i remedijaciju štete u skladu sa ovim zakonom;

Zakon o zaštiti prirode („Sl.list CG“, br. 54/16, 18/19 i 84/24) kojim se uređuju uslovi i načini zaštite i očuvanja prirode. Zaštita prirode sprovodi se radi: očuvanja i unaprjeđivanja biološke (genetičke, specijske, ekosistemske), geološke i prirodne raznovrsnosti; očuvanja i unaprjeđivanja pojedinačnih prirodnih dobara; utvrđivanja i praćenja stanja prirode; usklađivanja ljudskih aktivnosti, ekonomskih i društvenih razvojnih planova, programa i projekata sa održivim korišćenjem obnovljivih i racionalnim korišćenjem neobnovljivih prirodnih vrijednosti i resursa, radi njihovog trajnog očuvanja; sprječavanja aktivnosti sa štetnim uticajem na prirodu koje su

posljedica linearne zavisnosti ekonomskog rasta i upotrebe prirodnih resursa; zaštite i o uvanja prekograni nih vrijednih djelova prirode i zaštiti enih prirodnih dobara; o uvanja prirodnih svojstava zemljišta, o uvanja kvaliteta, koli ine i dostupnosti vode, uklju uju i i kvalitet morske vode. Zaštitu prirode, u okviru svojih prava i obaveza, obezbje uju i aktivno sprovode: organi državne uprave, organi lokalne samouprave i lokalne uprave, pravna i fizi ka lica, me unarodne organizacije, nevladine organizacije i gra ani;

Zakon o upravljanju otpadom („Sl.list CG”, br. 34/24 i 92/24) ovim zakonom ure uju se vrste i klasifikacija otpada, planiranje, uslovi i na in upravljanja otpadom, kao i druga pitanja od zna aja za upravljanje otpadom;

Zakon o upravljanju komunalnim otpadnim vodama („Sl. list CG”, br. 02/17 i 84/24) ure uju se upravljanje komunalnim otpadnim vodama, uslovi koje trebaju da ispunjavaju kolektorski sistemi i postrojenja za pre iš avanje komunalnih otpadnih voda, na in prikupljanja, pre iš avanja i ispuštanja komunalnih otpadnih voda i druga pitanja od zna aja za upravljanje komunalnim otpadnim vodama;

Zakon o zaštiti vazduha („Sl. list CG”, br. 25/10, 40/11, 43/15, 73/19 i 84/24) kojim se ure uje na in pra enja kvaliteta vazduha, mjere zaštite, ocjenjivanje i poboljšanje kvaliteta vazduha, kao i planiranje i upravljanje kvalitetom vazduha. Vazduh, kao prirodna vrijednost od opšteg interesa, je dio životne sredine i ima posebnu zaštitu u Crnoj Gori;

Zakon zaštite od buke u životnoj sredini („Sl. list CG”, br. 28/11, 01/14 i 02/18) kojim se utvr uju mjere za sprje avanje ili smanjivanje štetnog uticaja buke u životnoj sredini i druga pitanja od zna aja za zaštitu životne sredine i zdravlja ljudi od uticaja buke;

Zakon o vodama („Sl. list RCG“, br. 27/07 i „Sl. list CG“, br. 73/10, 32/11, 47/11, 48/15, 52/16, 55/16, 2/17, 80/17, 84/18 i 84/24) ure uje pravni status i na in integralnog upravljanja vodama, vodnim i priobalnim zemljištem i vodnim objektima, uslovi i na in obavljanja vodne djelatnosti i druga pitanja od zna aja za upravljanje vodama i vodnim dobrom;

Zakon o komunalnim djelatnostima („Sl.list CG“, br. 55/16, 74/16, 2/18, 66/19, 140/22 i 84/24) kojim se odre uju komunalne djelatnosti, ure uju uslovi i na in obavljanja komunalnih djelatnosti i druga pitanja odzna aja za komunalne djelatnosti. Komunalne djelatnosti, su pružanje komunalnih usluga koje su nezamjenljiv uslov života i rada gra ana, privrednih i drugih subjekata na teritoriji jedinice lokalne samouprave i održavanje komunalne infrastrukture, opreme i sredstava za obavljanje tih djelatnosti;

Zakon o energetici („Sl. list CG“, br. 05/16, 51/17, 82/20, 29/22, 152/22 i 84/24), ovim zakonom odre uju se energetske djelatnosti, ure uju uslovi i na in njihovog obavljanja radi kvalitetnog i sigurnog snabdijevanja krajnjih kupaca energijom, podsticanja proizvodnje energije iz obnovljivih izvora i visokoefikasne kogeneracije, na in organizovanja i upravljanja tržištem elektri ne energije i gasa, kao i druga pitanja od zna aja za energetiku;

Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030. godine.

Unapređenje i zaštita životne sredine na lokalnom nivou definišu se sledećim propisima:

- Lokalni akcioni plan za biodiverzitet Prijestonice Cetinje za period 2020–2025. godina ("Sl. list CG - opštinski propisi", br. 45/20);
- Odluka o utvrđivanju akustičkih zona na teritoriji Prijestonice Cetinje ("Sl. list CG - opštinski propisi", br. 17/21);
- Program razvoja Prijestonice za 2025. godinu;
- Odluka o usvajanju Lokalnog energetskog plana Prijestonice Cetinje za period 2024-2033.godine ("Sl. list CG-opštinski propisi", br. 16/24);
- Opšti plan zaštite od štetnog dejstva voda, za vode od značajna za Crnu Goru, za period od 2023. do 2028. godine ("Sl.list CG", br. 12/23);
- Opšti plan zaštite od štetnog dejstva voda za vode od lokalnog značaja za Prijesticu Cetinje, za period od 2024-2029.godine ("Sl. list CG - opštinski propisi", br. 41/24).

Nadležnosti organa lokalne uprave u oblasti zaštite životne sredine:

- Sekretarijat za uređenje prostora i zaštitu životne sredine
- Sekretarijat za stambeno komunalne poslove i saobraćaj
- Sekretarijat za finansije i ekonomski razvoj
- Komunalna policija

1.3. EKOLOŠKI REZIMENI

- ✓ alohtona (adventivna, strana) vrsta – vrsta ili podvrsta koja se može naći i izvan područja njenog prirodnog rasprostranjenja, kao posljedica slučajnog ili namjernog unošenja
- ✓ autohtona (nativna) vrsta – vrsta prirodno rasprostranjena na nekom području
- ✓ endemska vrsta – vrsta koja je u svom prirodnom rasprostranjenju veoma ograničena, odnosno vrsta čije je rasprostranjenje usko, regionalno ili lokalno i znatnije ne prelazi nacionalne ili regionalne granice
- ✓ MDK – maksimalno dozvoljena koncentracija
- ✓ GVZd – granična vrijednost zagađenosti - dugotrajna, koja predstavlja 95% percentil
- ✓ BPK5 – biološka potrošnja kiseonika
- ✓ HPK – hemijska potrošnja kiseonika
- ✓ Csr – srednja vrijednost
- ✓ Cmax – maksimalna vrijednost
- ✓ C95 – koncentracija od koje je 95% izmjerenih vrijednosti niže
- ✓ PAHs – policiklični aromatični ugljovodoni
- ✓ saprobnost – povećanje količine organskih materija u vodi usljed antropogenog dejstva
- ✓ betamezasaprobnost – umjerena zagađenost vode
 - oligosaprobnost – neznatno zagađena ili ista voda
- ✓ Klase vode koje se mogu koristiti za piće i prehrambenu industriju:
 - klasa A – vode koje se u prirodnom stanju, uz eventualnu dezinfekciju, mogu koristiti za piće
 - klasa A1 – vode koje se poslije jednostavnog fizičkog postupka prerade i dezinfekcije mogu koristiti za piće
 - klasa A2 – vode koje se mogu koristiti za piće nakon odgovarajućeg kondicioniranja (koagulacija, filtracija i dezinfekcija)
 - klasa A3 – vode koje se mogu koristiti za piće nakon tretmana koji zahtijeva intenzivnu fizičku, hemijsku i biološku obradu sa produženom dezinfekcijom i hlorinacijom, odnosno koagulaciju, flokulaciju, dekantaciju, filtraciju, apsorpciju na aktivnom uglju i dezinfekciju ozonom ili hlorom.
- ✓ Klase vode koje se mogu koristiti za kupanje:
 - klasa K1 (vode koje se mogu koristiti za kupanje) – odlične
 - klasa K2 (vode koje se mogu koristiti za kupanje) – zadovoljavajuće
- ✓ VK – van klase

2. ISTORIJAT PRIJESTONICE CETINJE

Nastanak Cetinja, prije svega, bio je uslovljen istorijsko – političkim i društveno–ekonomskim okolnostima karakterističnim za drugu polovinu XV vijeka. Naime, osvajajući pohodi Turaka primorali su tadašnjeg gospodara Zete Ivana Crnojevića da sjedište države – iz utvrđenog grada Žabljaka – premjesti na nepristupačnije podneblje. Prvo je to učinjeno 1475. godine, kada je zetski vladar svoju prijestonicu preselio na Obod, nakon čega je morao ići u brda, u podnožje planine Lovćen.

Spomenik Ivanu Crnojeviću

Početkom 1482. godine, Ivan Crnojević zaustavio se na Cetinjskom polju, gdje je podigao dvor, a kroz dvije godine i manastir. Time je utemeljena nova prijestonica države, koja je dobila ime Cetinje.

U novosazidani manastir, Ivan Crnojević prenio je i sjedište Zetske mitropolije, tako da je Cetinje, pored svjetovnog, postalo i duhovni centar u kojem je Ivanov sin ura Crnojević osnovao prvu državnu štampariju na slovenskom jugu – Crnojević a štampariju.

Nestankom Crnojević a kao graditelja novog duha, naredna dva vijeka bilježi stagnacija Cetinja. Grad koji bješe razapet izmeđ u Venecije i Turske, esto na udaru osvaja a, u tim je vremenima bio izložen teškim iskušenjima. Za trajanja tog mu nog razdoblja, stradala su i tadašnja dva najprepoznatljivija simbola grada – dvor i manastir.

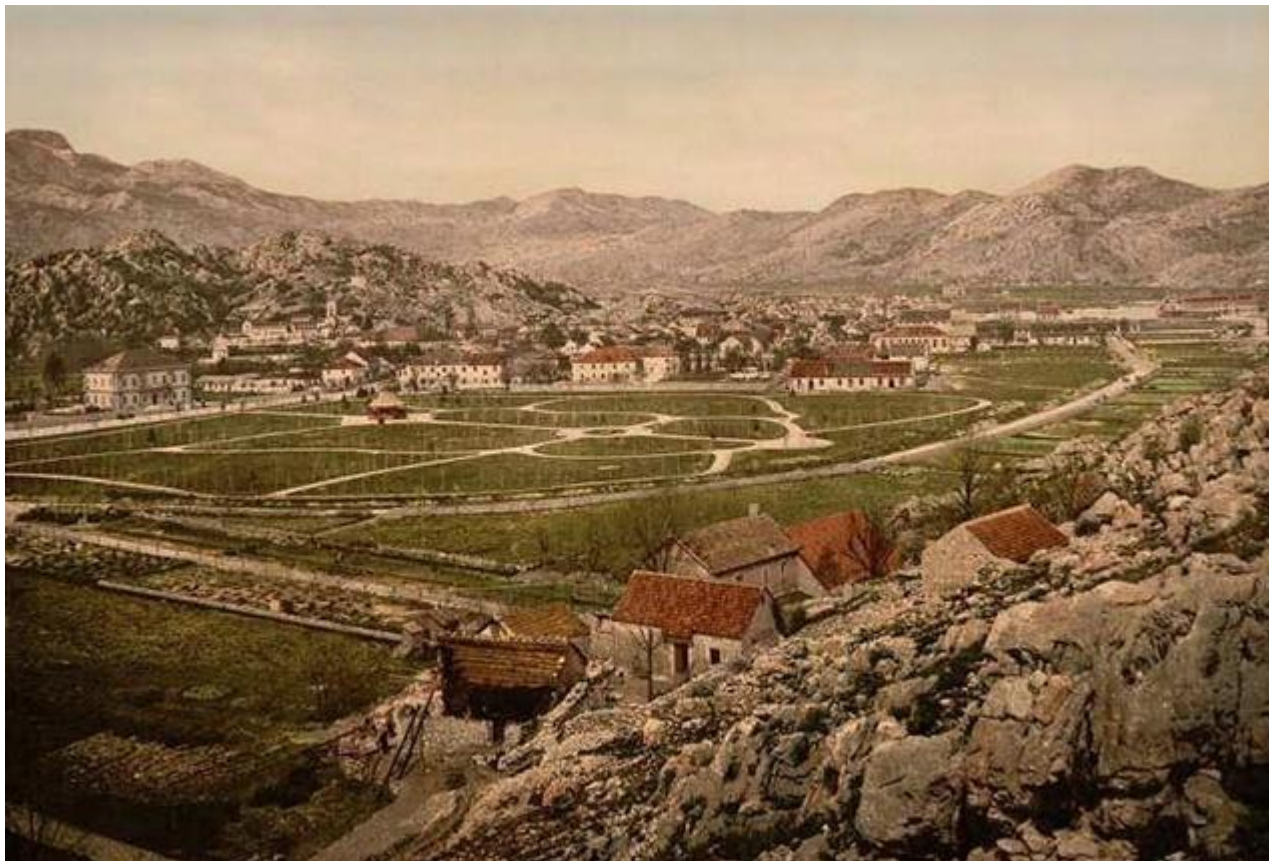
No, s kraja XVII vijeka, Cetinje po inje iznova da se razvija. Preciznije, sve po inje 1697. godine, kada rodona elnik crnogorske kraljevske dinastije Petrović – Danilo, biva izabran za Cetinjskog mitropolita. Naš veliki državnik, pjesnik i filozof, Petar II Petrović Njegoš, 1838. godine nedaleko od manastira, sazidao je novu vladarsku rezidenciju – Biljardu, a Cetinje se uve ava podizanjem novih ku a. Sve to, postepeno je ukazivalo prostor ka urbanizaciji centra crnogorske države.

Veliki progres Cetinja, u punom zna enju tog pojma, dogodio se u doba vladavine knjaza Nikole I Petrovića. Rije je o periodu za kojeg e biti podignuto niz javnih objekata. Tako je 1864. godine izgra eno impresivno zdanje prvog hotela - “Lokande”, a tri godine kasnije i novi knjažev dvor. Međ u objektima koji su sazidani u istom razdoblju, neizostavan je i nekadašnji Djevoja ki institut, te objekat bolnice.

Hotel Lokanda

Meunarodnim priznanjem Crne Gore, 1878. godine, Cetinje u sve ve o j mjeri sti e renome i obrise prijestonice - uz sve odgovaraju e attribute. Kako su godine odmical e, u glavnom gradu crnogorske države bilo je sve više modernih zgrada, niz ambasada, a do 1914.godine, Cetinje doživljava svojevrsan urbano-populacioni procvat. Iz pomenutog perioda, uostalom, datiraju i zdanja Vladinog doma, te tadašnjeg Kraljevskog pozorišta "Zetski dom".

Prvobitni izgled parka „13. Jul“

U toj epohi, na Cetinje dolaze i u njemu borave brojni intelektualci iz razli itih južnoslovenskih krajeva i šire, što je predstavljalo nemjerljiv doprinos razvoju kulturno – prosvjetne, zdravstvene i drugih sfera društvenog života.

U razdoblju između dva svjetska rata, Cetinje je bilo sjedište Zetske banovine. Populacije je u tom periodu dodatno uve ana, te je, prema rezultatima popisa iz 1931. godine, grad imao 8.982 stanovnika. Uz to, gradsko područje teritorijalno je prošireno, a u istom periodu, Cetinje dobija jednu od gradskih evina koja je i danas karakteristi na u gradskoj arhitekturi – objekat Banovine, a danas sjedište Prijestonice Cetinje.

Po završetku Drugog svjetskog rata, odlukom Skupštine Narodne Republike Crne Gore, novim glavnim gradom proglašena je Podgorica, odnosno, tadašnji Titograd. Time, sa Cetinja odlaze brojni republi ki organi uprave i administracije.

Tokom poslijeratnih dekada, uspostavljanjem industrijskih pogona, uz ozbiljno zanemarivanje razvoja tradicionalnih i potencijalno mogu ih kulturno – prosvjetnih funkcija i turisti kih

kapaciteta, grad nije uspio da stvori šire i pouzdanije osnove za brži i solidniji društveno – ekonomski prosperitet.

Kulturno-istorijsko nasljeđe i kulturna dobra u Prijestonici Cetinje

Priestonica Cetinje poznata je po bogatom kulturno-istorijskom naslijeđu. Na teritoriji Priestonice nalaze se brojne institucije kulture (Centralna narodna biblioteka „Vuk Branković“, Državni arhiv Crne Gore, Narodni Muzej Crne Gore, Uprava za zaštitu kulturnih dobara, Centar za konzervaciju kulturnih dobara, Ministarstvo kulture, Biblioteka „Njegoš“, Centralna biblioteka, KUD „Njegoš“ i druge organizacije i udruženja koja se bave kulturnom djelatnošću).

Kulturni program Priestonice sadrži brojna kulturna dešavanja i manifestacije. Najznačajniji objekti u kojima se održavaju kulturne manifestacije su Kraljevsko pozorište „Zetski dom“ i Ljetnja pozornica. Ljetnja pozornica se nalazi ispod Orlovog krša, koja rješenjem scene i gledališta, podsjeća na antičke amfiteatre. Služi za održavanje predstava, koncerata i drugih kulturnih događaja i kapaciteta je oko 1.500 mjesta.

Ljetnja pozornica

Na području Priestonice Cetinje, nalaze se značajni segmenti crnogorske kulturne baštine, koji posjeduju status kulturnog dobra. Status kulturnog dobra ima 115 kulturnih dobara, od toga, u Istorijskom jezgru Cetinja 37, u zaštićenoj okolini Istorijskog jezgra 4, na teritoriji gradske zone nalazi se još 7, dok se na ostaloj teritoriji Priestonice Cetinje nalazi 67 kulturnih dobara.

3. PRIRODNE KARAKTERISTIKE PRIJESTONICE

3.1. Fizi ko –geografske karakteristike

Prostor Prijestonice Cetinje zauzima jugozapadni dio Središnjeg regiona Crne Gore, a svojom južnom granicom se oslanja na Primorski region. Uticaj oba regiona neposredno se odražava na prostor Prijestonice Cetinje.

Teritorija Prijestonice obuhvata prostor Podlovenske stare Crne Gore od Skadarskog jezera do Pustog Lisca i Boke Kotorske do Garana.

Granice Prijestonice nijesu vođene strogo određenim geomorfološkim elementima. Prijestonica Cetinje se graniči sa opštinama: Kotor (40 km), Nikšić (46 km), Danilovgrad (15 km), Podgorica (46 km), Bar (26 km) i Budva (13 km). Površina Prijestonice iznosi 910 km² i zauzima 6,6% teritorije Crne Gore, od čega na kopno otpada 878,8 km², a na površinu Skadarskog jezera i Rijeke Crnojevića 22,7 km². Po veličini svoje teritorije Prijestonica u Crnoj Gori spada među jedinice lokalne samouprave srednje veličine. Područje Prijestonice se prostire između 18°58' i 19°10' istočne GD i 42°16' i 42°43' sjeverne GŠ.

Vazдушna udaljenost krajnjih tačaka teritorije Prijestonice, u pravcu sjeverozapad-jugoistok je oko 56km, a u pravcu sjeveroistok-jugozapad, ona se kreće od 18 do 20 km. Dužina obale Skadarskog jezera, bez Rijeke Crnojevića, iznosi 36 km.

U pogledu geomorfoloških, visinskih, hidroloških i klimatskih odlika na prostoru Prijestonice se izdvajaju tri oblasti, koji su djelovi većih geografskih cjelina:

- ✓ Lovenski planinski masiv,
- ✓ Katunska kraška zaravan, i
- ✓ zapadni dijelovi Skadarske depresije.

3.2. Lovenski planinski masiv

Loven zauzima središnji dio primorsko-planinskog lanca. Masiv Lovena prostire se od Njeguškog polja, prema jugoistoku, do Brajčke udoline. Od Jadranskog mora se izdiže strmim otcjecima, a na sjeveroistok postupno prelazi u Katunsku zaravan.

Bitne odlike masiva obuhvataju visinskom zonom iznad 1000mⁿv (zona Nacionalnog parka Lovena 7000 ha), sa padinama, grebenima, platou masiva (1200-1300mⁿv) i najvišim vrhovima. Značajni zaravnjeni prostori nalaze se u plitkim udolinama: Ivanovih korita, Dolova, Kuka, Majstora i Konjskoga. Izuzimajući Ivanova korita svi ostali dolovi se nalaze na spoljnjem rubu platoa neposredno iznad mora.

Na prostoru su izražene sve odlike ljutog krša, glacijalne forme, gromade vrhova sa liticama, te ravni dolova.

Klima je planinska. Karakteristične su velike količine snijega i kiše. Snijeg se zadržava na sjevernim i sjeveroistocnim padinama. Zbog blizine mora u zimskom periodu česta su kolebanja temperature.

Na prostoru se često javljaju izvori i kratki vodotoci (Ivanova korita, Ljubin potok i Kamenica), a ispod Lovenske kape nalazi se i malo glersko jezero. U vrijeme velikih kiša i otapanja snijega zaplavljuju se niži dijelovi dolova. Nekada su na ovom prostoru bili veliki kompleksi bukove šume. Danas se javljaju izdvojeni manji kompleksi boljeg sklopa na jugoistoku-Konjsko i istoku Obzovica i prisutniji su na osojnim padinama, dok su prisojne stane najčešće gole. Osim bukve na najvišim vrhovima ima i primjeraka munike. Na dubljim zemljištima dolova, po katinima, površine su pod pašnjacima ili livadama, a dijelom su i obrađene.

Prostor nije stalno nastanjen, zbog surove zime. Stanovništvo okolnih sela ljeti izdiže po katinima, bave se stojarstvom i poljoprivredom. Prostor Lovena zbog svojih prirodnih ljepota, istorijskih i duhovnih simbola, proglašen je za Nacionalni park 1952. godine.

3.3. Katunska kraška zaravan

Naposredno iza planinskog vijenca prostire se Katunska kraška zaravan (Crnogorski ljuti krš), koja je nastavak hercegovačko-dalmatinskog ljutog krša. Na sjeveroistoku je oblast omeđena dubokom dolinom Zete, a prema istoku se od pravca Gara-Osmin, (iznad Ljubotinja) spušta Riječkom nahijom u Skadarsku depresiju.

Prosječna nadmorska visina krećnja ko-dolomitske visoravni iznosi 800-1000m.nv. Na ovoj jako karstifikovanoj i bezvodnoj visoravni uočavaju se nabori antiklinala i sinklinala po kojima se naizmjenično nižu nerazmjerane udoline uzvišenja sa nekoliko razbijenih visova. Na prostoru visoravni najizraženije je Čucka udolina koja se preko eklipe vezuje za Cetinjsko polje. Kraške udoline Tomićko-Mikulićka i Zagara ko-Markovinska otvaraju se prema jugoistoku. Među brojnim tipičnim kraškim oblicima koji su zastupljeni uvalama, dolovima, vrtačama, kamenjarima i jamama, najznačajnije ravne terene na visoravni predstavljaju kraška polja, Cetinjsko i Njeguško, te zaravni Lastvevske i Barjamovice.

Klima je umjereno-kontinentalna, sa mediteranskim ciklusom obilnih padavina u toku jeseni i zime i sušnim ljetnjim periodima. Ljeta su relativno svježija, zime hladne sa snijegom, ali i čestim prodorima toplih vazdušnih masa.

Zbog krećnja ke podloge, područje je oskudno vodom. Manji izvori su rijetki, a vodotoka nema, izuzev u kraškim poljima. U sušnim periodima izražen je problem snabdijevanja stanovništva sa vodom.

Biljni svijet na plitkom zemljištu je oskudan. Prisutne su degradirane šume i šikare, nešto boljeg sastava na sjevernim dijelovima zaravni. U prošlosti ovaj prostor bio je znatno naseljeniji, pa su šumski kompleksi ekstezivnom sječom i krčenjem uništavane. Ovome su doprinijele i velike padavine, koje su erodile ogoljelo zemljište.

Najveće površine prostora su pod oskudnim pašnjacima ili tipičnim kamenjarom. Obradivog zemljišta ima relativno malo, rasparanog po vrtačama, uvalama i kraškim poljima po pravcu pružanja sinklinala. Lokacije naselja tijesno se vezuju za obradive površine.

3.4. Skadarski basen

Oblast Skadarskog basenaspušta se Rije kom nahijom do Skadarskog jezera i Zetske ravnice. Obuhvata terene koje su kretna i kretna ko-dolomitskih brda. Zapadnim obodom Skadarskog jezera, to su tereni Ceklina i flišne partije Ljubotinja i Gračana.

Ova oblast se od kraške zaravni prevashodno razlikuje nižom nadmorskom visinom, ispod 700 m n.v. i istom ekspoziciom prostora, kao hidrološkim odlikama.

U skadarskom basenu vlada izmijenjena sredozemna klima, koja se od primorske razlikuje većim ljetima i nešto hladnijim zimama. Niski rub depresije predstavlja hidroakumulacionu zonu sa više izvora i tokova, i nekoliko manjih riječnih tokova (Rijeka Crnojevića, Karuša, Karatuna, Bazagurska matica, Biševina, Šegrtnica i Mala Morača), koje se nakon kratkog toka ulivaju u Skadarsko jezero.

Flora je bujnija, a obradivih površina ima više po uvalama i na flišnim padinama Ljubotinja i Gračana. Od kultura su posebno važne loze i smokva, a od samoniklih divlji šipak, šikare, grab, cer, košela i drača.

3.5. Geološke karakteristike

Geološka struktura Prijestonice Cetinje sastoji se od sljedećih tipova: paleozojskih, mezozojskih i kenozojskih, sa svim prelaznim i posebnim karakteristikama. Po vremenu nastanka najstarije stijene Ladinški kat (vulkanogena - sedimentna serija) prostiru se ivicom Donjeg Polja i javljaju se u obliku tufova i rožnaca. Gornji trijas (dolomiti i dolomitski kretnjaci) prostiru se u antiklinalnim djelovima područja u oblasti Lovčana, Cetinja i Rijeke Crnojevića. Stijene starosti srednje i gornje jure javljaju se u obliku veoma moćnih kretnjaka (debljine 700 m), u zonama Njeguša, Krsca, Polja, itd. Kvartarne tvorevine veoma različite po genetskom nastanku daju sedimente veoma različitog položaja i sastava. Glacio-fluvijalne naslage ispunjavaju vrtače i Blatišta (Ivanova Korita), Polja (Njeguši), Polja (Cetinje), predstavljene su kompleksima glina, šljunkova, pijeskova i drobine uz pojavu konglomerata sa kavernama i rupama značajnih dimenzija (Cetinjsko polje). Glacijalni sedimenti zastupljeni su na većim visinama (Ivanova Korita i Njeguši) u obliku pjeskova, šljunkova sa većim kretnjanim blokovima nepravilno raspoređenim. Crvenica nastala kao produkt (ostatak) raspadanja kretnjaka, po sastavu ilovasta i glina orašaste i graškaste strukture debljine do 10 cm ispunjavaju dna manjih vrtača i Ivanovih korita, Aleksin Do, Popov Do, Šošinu dolinu, Crvenu Rupu, itd. Deluvijalni sedimenti rasprostranjeni su u zoni Njeguša i predstavljaju drobine i osoline. Aluvijalni sedimenti pjeskovi i šljunkovi rasprostranjeni su u zoni Rijeke Crnojevića. Koluvijalni sedimenti obrazuju sipare i zastupljeni su u zoni Štirovnika i Igrišta.

3.6. Hidrološke karakteristike

Osnovna hidrološka karakteristika teritorije Prijestonice Cetinje jeste da skoro nema površinskog, već postoje podzemna oticanja. Do kraćeg zadržavanja voda dolazi samo u rijetkim depresijama prekrivenim manje propusnim slojevima, koje se nalaze u Donjem polju,

Njeguškom polju, u Dobrskom selu i još u nekim manjim vrta ama. Duboka i jako razvijena karstifikacija i niski obodi površi doveli su do potpune bezvodnosti ovih terena, jer se sve vode dreniraju ka Skadarskom jezeru i moru, a oti u razgranatim sistemom ponora, kaverni, galerija i pravih podzemnih vodotokova. Kao posljedica ovakve osobenosti tla, javlja se hidrografska nelogi nost da na itavom starocrnogorskom kršu nema stalnog vodotoka niti izvora zna ajnije izdašnosti, iako su padavine izuzetno visoke. Jedini vodni tokovi na cetinjskom podru ju se pojavljuju obodom Skadarskog jezera i to su: Rijeka Crnojevi a, Karu , Bazagurska matica, Biševina, Šegrtnica i Mala Mora a, te Karatuna - otoka Malog blata. Sve vode Prijestonice pripadaju Jadranskom slivu. Detaljni podaci o pravcima podzemnog oticanja nijesu raspoloživi, jer podru je još nije dovoljno istraženo.

Skadarsko jezero je oko 43 km duga ko i oko 14 km široko u srednjem dijelu. Kod srednjih vodostaja je duboko u prosjeku oko 6 m, ali ima „oka“ dubokih i preko 60 m (Raduš). Ukupna zapremina Skadarskog jezera varira od 1,76 km³ pri najnižem vodostaju do 4,06 km³ kod najviših vodostaja. Skadarsko jezero po siklinalnom pravcu, kao prostorno prepoznatljive cjeline, sa injavaju: Veliko blato, najve e površine, Malo blato, sa plitkim vodama zaplavljenog arhipelaga i potopljena dolina Rijeke Crnojevi a. Iznad ovog kontinuiteta, nalazi se izdvojeni bazen Gornjeg malog blata, na sjeveru od sinklinalnog pravca. Poplavljen dolina Rijeke Crnojevi a ima limansko

uš e, širine 1 km i dužine 12 km. U gornjrm dijelu, izražen je pregib ispod Pavlove strane, na siklinalni doline. Kroz plutaju e vegetacije zaplavljenog limana i plitkog Rezavca „teku“ slobodno vode Rijeke Crnojevi a i Bazagurske matice, sa dubljim plovnim koritima uz virove niza oka (Grabi Plo a, na Rijeci Crnojev ai Ranj, a na Bazagurskoj matici). Ukupna koli ina vode Jezera izmijeni se dva do tri puta tokom godine.

3.7. Pedološke karakteristike

Zemljište na podru ju Prijestonice Cetinje, po svojoj genetskoj povezanostii redosledu evolucije, spadaju u evoluciono-genetsku seriju zemljišta na kre njacima i dolomitima. Ova serija zemljišta na kre njacima i dolomitima ima dva pravca evolucije. Jedan vodi preko terra rossa primorski tip evolucije, a drugi preko sme eg zemljišta.

3.8. Šumarstvo

Veliki dio Crne Gore je pokriven šumama. Šume imaju višestruki zna aj za život ovjeka: one su regulator klime, uti u na o uvanje vodnih resursa, spre avaju eroziju i podsti u ekosisteme. One su prirodno stanište brojnim vrstama biljaka i životinja i njima povezanu djelatnost lovstva. Šume i šumska zemljišta su bogatstva od opšteg zna aja, koja se štite i održavaju u skladu sa odgovaraju im zakonskim propisima (Zakon o šumama) i planskim aktima kao sto su: Nacionalna šumarska politika, Plan razvoja šuma za šumsko podru je (2020- 2029).

Prema podacima Uprave za gazdovanje šumama i lovištima sa ispostavama (Bar, Cetinje, Budva i Herceg Novi), ukupna površina šuma i šumskog zemljišta na teritoriji opštine Cetinje iznosi 54.424 ha, u državnoj svojini 2.165 ha, od čega visokih šuma 1.398 ha, izdana kih šuma 124 ha, zaštitnih šuma 471 ha, šumskog zemljišta 172 ha, 34 ha pogodno za pošumljavanje, dok na šume u privatnoj svojini otpada 52.259 ha.

Ukupna drvena zaliha u privrednim državnim šumama iznosi 266.005 m³, četina 49.547 m³, lišara 216.458 m³ a u zaštitnim šumama 8.051 m³, od tog četina 851 m³ i lišara 7.171 m³.

Godišnji zapreminski prirast u državnim šumama iznosi 3.446 m³, četina 926 m³ i lišara 2.250 m³, predviđeno za sječu (etat) 3.352 m³ ili 702 četina i 2.650 m³ lišara.

U protekle četiri godine na teritoriji Prijestonice Cetinje nijesu se vršila pošumljavanja na opožarenim površinama, nije bilo neplanskih sječa u ovom periodu.

Šume vrše apsorpciju značajnih količina ugljen-dioksida i time pomažu kod sprečavanja klimatskih promjena.

Kako bi se osigurala ekvivalentna apsorpcija CO₂ u atmosferi, zemlje Europske unije koje krade šume moraju to nadoknaditi sadnjom novih stabala ili poboljšanjem načina upravljanja postojećim šumama, poljoprivrednim površinama i travnjacima.

Iako su šume važan faktor, ne smijemo ih idealizovati kao jedino i spasonosno rješenje za klimatsku krizu u kojoj se nalazimo. Također, bitno je paziti što i gdje sadimo jer neodgovarajuće vrste posade na neadekvatnim staništima mogu negativno uticati na ekosiste.

3.9. Zemljište Lovenskog masiva

Na krečnjačkoj i krečnjačko-dolomitnoj podlozi mezozojske i kenozojske starosti, u klimatskim i orografskim uslovima Lovenska dominira plitko, humusno zemljište, koje pripada tipu rendzina, u narodu poznato pod imenom „buavica“. Zbog svoje specifične strukture i fizičkih osobina ovo zemljište predstavlja poseban vid rendzine koja je, iako nastala direktno na krečnjaku, beskarbonatna u svim fazama njenog razvoja.

3.10. Zemljište Katunske kraške zaravni

Spoljašnju morfologiju zemljišta u ovoj oblasti karakteriše kamenitost, jer kamen izbija na površinu i prekriva, u vidu stijena ili gromada, često i više od 90% površine. Na krečnjačkoj i krečnjačko-dolomitnoj podlozi razvila su se plitka, humusna zemljišta, najčešće AC grupe profila koja pripadaju tipu rendzine (buavice). Neznatne površine u oblasti Katunske zaravni zauzima enklava smeđeg mediteranskog zemljišta na flišu (u području Meoca, 60ha) i enklava smeđeg hromategenog zemljišta na boksitu (u području Bijelih poljana, oko 120 ha).

3.11. *Zemljište Skadarskog basena*

U oblasti Skadarskog basena koji pripada Prijestonici Cetinje, dominiraju zemljišta tipa crvenice, obrazovane po jedrim kre njacima, koji su ponegdje dolomiti ni, na nadmorskoj visini koja je prelazi 500 m. Crvenice u ovom podru ju ne pripadaju tipi nim crvenicama, ve predstavljaju podtip posme ene-humusne crvenice, koja stoji na prelaszu izme u crvenica, s jedne, i posme enih renzina, s druge strane. Obod S kadarskog jezera, na relativno maloj površini javlja se zemljište tipa dubokog, slabo zabarenog aluvijuma i mineralno-mo varno zemljište.

3.12. *Demografski pokazatelji*

Stanovništvo predstavlja osnovni faktor razvoja jedinica lokalne samouprave, posebno s aspekta brojnosti stanovništva i njegove strukture (starosne, polne, obrazovne, kvalifikacione i sl). U velikoj mjeri na razvoj grada uticala su kretanja stanovništva, koja su u posljednjih godina prouzrokovana ekonomskim i društvenim promjenama.

Prema podacima popisa iz 2023. godine ukupan broj stanovnika na teritoriji Prijestonice iznosi 14.494, od tog broja muškog pola ima 6.946 a ženskog pola 7.548, prosje na starost stanovništva 43,3 godine. Izme u dva popisa (2011. i 2023 godine) zabilježen je pad broja stanovnika na teritoriji Prijestonice i to za 2.163 lica. Pad stanovništva nastao je kao posljedica negativnih prirodnih i migracionih kretanja stanovništva. Duži niz godina, Prijestonicu karakteriše negativan prirodni priraštaj i negativan migracioni saldo.

3.13. *Seizmotektonske karakteristike*

Teritorija Prijestonice Cetinje se prema Karti seizmi ke rejonizacije Crne Gore nalazi se u zoni osmog (VIII) stepena MCS skale. Nivo o ekivanih seizmi kih dejstava je prili no visok. O ekivane maksimalne magnitude zemljotresa (u okviru reprezentativnog perioda vremena od 100 godina) na prostoru Prijestonice Cetinje su u zonama koje imaju seizmogeni potencijal od 5,4 na sjeverozapadnom dijelu , pa do 6,5 jedinice Rihterove skale u jugozapadnom dijelu.

3.14. *Administrativna podjela Prijestonice*

Prostor Prijestonice Cetinje administrativno je podijeljen na 24 mjesne zajednice (MZ).

- ✓ MZ Stari Grad - dio gradskog naselja Cetinja (istorijsko jezgro Cetinja)
- ✓ MZ Nova Varoš - dio gradskog naselja Cetinje (sjeverozapadni dio izme u Bajica i istorijskog jezgra Cetinja)
- ✓ MZ Gruda - Donje Polje – dio gradskog naselja Cetinje (Gruda i Donje Polje) i naselje Zabre
- ✓ MZ Bajice – naselja Bajice i Dubovik

- ✓ MZ Bata – naselja Gornja Zaljut, Donja Zaljut, Prentin Do, Trnjine, Grab, Lipa, Proseni Do i Ržani do
- ✓ Mz Bokovo – naseljae Bokovo
- ✓ MZ Gornji Ceklin – naselja Gornji Ceklin i Uli i
- ✓ MZ Dobrska Župa – naselja Dobrska Župa, ešljari, Zagora i alci
- ✓ MZ Dobrsko selo – naselje Dobrsko Selo
- ✓ MZ Dodoši – naselja Dodoši i Bobija
- ✓ MZ Žabljak Crnojevi a - naselje Žabljak
- ✓ MZ Druši i – naselja Druši i i Prevlaka
- ✓ MZ Konak – naselja Bjeloši, O ini i, Ugnji, Vrela i Obzovica
- ✓ MZ Kocijeri – naselja Kosijeri, inovi i i Mikuli i
- ✓ MZ Ljubotinjsko – Gra anska – naselja Za ir, Dubovo, Vignjevi i, Mužovi i, Pa ara e, Boguti, Smokovci, Prekornica, Gra ani, Ga i i Radomir
- ✓ MZ Meterizi – naselje Meterizi
- ✓ MZ Njeguši – naselja Njeguši, Dugi Do, Erakovi i, Rai evi i, Vrba, Kopito, Žanjev do, Poda i Majstori
- ✓ MZ Rvaši – naselje Rvaši
- ✓ MZ Rijeka Crnojevi a – naselja Rijeka Crnojevi a, O evi i, Jankovi i, Šin on, Rije ani, Donje Selo i Dujeva
- ✓ MZ Trešnjevo – naselja Trešnjevo, Roko i, Kobilji Do, Podbukovica i Izvori
- ✓ MZ ekli i – naselja Jezer, Dragomi Do, Uba, Vu i Do, Ku išta, Kranji Do, Vojkovi i, Miljevi i i Petrov do
- ✓ MZ Ubli – naselja Ubli i Bijele Poljane
- ✓ MZ evo – naselja evo, Dide, Ublice, Resna, Pejovi i, Prediš, Malošin Do, Lješev Do, Tomi i, Barjamovica, Velestovo, Markovina, Ožegovice i Lastva
- ✓ MZ Štitari –naselje Štitari.

Administrativna podjela na teritoriji Prijestonice je tokom vremena mijenjana i ona je odraz administrativno-organizacionih potreba.

3.15. *Obrazovanje*

Obrazovanje je jedna od najznačajnih oblasti društvene djelatnosti koja direktno utiče na ukupan razvoj društva.

Na teritoriji Prijestonice Cetinje predškolsko vaspitanje djece organizovano je u okviru 3 objekta JPU „Zagorka Ivanovi“. Prostorni kapaciteti vrtića u odnosu na broj djece su zadovoljavajući. Uslovi za boravak djece su zadovoljavajući, higijena na nivou, grijanje se dopunjava iz sopstvenih sredstava, a prevencija i zaštita zdravlja je konstantna.

Na teritoriji nalazi se 5 osnovnih škola i tri srednje škole. Prostorni raspored je takav da su dvije u gradskom području i to: OŠ „Lovenski partizanski odred“ i OŠ „Njegoš“, a dvije u ruralnom području: OŠ „Šunjo Pešikan“ i OŠ „Boro Vukmirovi“. Takođe, po fakultativnom izboru postoji i Osnovna muzička škola „Savo Popovi“ u gradskom području. Srednje škole su: JU Gimnazija, JU Srednja stručna škola i srednja likovna škola „Petar Lubarda“.

Visoko obrazovanje se izvodi u okviru: Muzičke akademije, Fakulteta likovnih umjetnosti, Fakulteta dramskih umjetnosti.

Neformalno obrazovanje (NFO) i permanentno obrazovanje odraslih: ciljne grupe za uključivanje i sistem NFO su osobe bez osnovnog obrazovanja ili osnovnih znanja i vještina za zapošljavanje, uključuju i pismenost, osobe koja ne posjeduju znanje i vještine za prvo zanimanje, nezaposlena lica, tehnološki viškovi, zaposleni, preduzetnici (lica koja su započeli privatni biznis), lica sa posebnim potrebama, Romi, lica sa invaliditetom, žene, seosko stanovništvo, građani.

Djecu sa posebnim potrebama je potrebno u što većem broju uključiti u program redovnog školovanja i dati im neophodno mjesto. Planira se da se obezbijede uslovi za doživotno obrazovanje i u toj mjeri kroz podršku, osnivanje i finansiranje institucija koje sa bave obrazovanjem i obukom, i povećanjem obrazovne ponude uz uključivanje NVO i privatnog sektora.

JU Dom učenika i studenata je jedina ustanova u oblasti učenika i studentskog standarda na Cetinju. Dom raspolaže sa: 33 sobe za smještaj učenika i studenata, kuhinjom i restoranom, prostorijom za društvene aktivnosti, administrativne prostorije i pomoćne prostorije. Prostor za smještaj je uređen po visokim standardima za ovu kategoriju ustanova.

3.16. Zdravstveni sistem

U Prijestonici Cetinje, postoje dvije zdravstvene ustanove JZU „Dom Zdravlja” i JZU Opšta bolnica „Danilo I”. U okviru prostornih kapaciteta JZU „Dom Zdravlja” nalazi se i služba hitne pomoći. Takođe, u Prijestonici Cetinje postoji jedna državna i šest privatnih apoteka. JZU „Dom Zdravlja” pruža primarne zdravstvene usluge, dok JZU Opšta bolnica „Danilo I” pruža sekundarnu zdravstvenu zaštitu.

U cilju podizanja usluga na viši nivo, neophodna je nabavka adekvatne medicinske opreme. Naime, u JZU „Dom Zdravlja” veliki broj medicinske opreme je zastario, a u ambulancama koje se nalaze na seoskom području većina opreme nedostaje. Pored nabavke medicinske opreme, neophodna je i sanacija zgrade JZU „Dom Zdravlja”.

3.17. Sport

Priestonica Cetinje posjeduje veliki broj sportskih objekata, a praktična primjena pojedinih sportskih objekata nije na zavidnom nivou.

Sportskim objektima koji su u vlasništvu Prijestonice Cetinje gazduje d.o.o. Sportski centar Cetinje, u čijem su sastavu: gradski stadion i pomoćni stadion, poligon malih sportova, sportski centar (u okviru koga se nalaze: glavna sportska dvorana, tri manje-namjenske dvorane, teretane, bilijar sala) i teniski teren. Sportski centar je u stanju pune funkcionalnosti i u njemu se odvijaju treninzi i takmičenja sportskih klubova iz Cetinja i treninzi reprezentacija koje svoje

pripreme obavljaju na Cetinju. Postoje sportski klubovi, sportski savezi i sportski društva i sportska udruženja, ukupno na teritoriji Prijestonice Cetinje 39.

4. POKAZATELJI

4.1. Civilni sektor

Postoji 34 registrovane Nevladine organizacije na teritoriji Prijestonice Cetinje. Inicijativne su i korisne za segmente djelatnosti kojima se bave. Pojedine su u inile i zna ajne iskorake u dijelu valorizacije mogu nosti i vrijednosti po kojima je ovo podru je prepoznatljivo. Perspektiva ovih organizacija je u mjeri konkretnog doprinosa razvoja Prijestonice kroz programe koje nude.

Aktivnosti NVO sektora u oblasti zaštite životne sredine

U prethodne dvije godine, nevladine organizacije doprinijele su zaštiti životne sredine na lokalnom nivou kroz razli ite inicijative. Jedan od projekata je "Baci PET e treba", koji je realizovala NVO Aktivna zona i završen u junu 2022. godine. Projekat je imao za cilj podizanje svijesti o reciklaži i smanjenju upotrebe plasti nih kesa. U okviru projekta sprovedeno je istraživanje o navikama gra ana u odlaganju otpada, u kojem je u estvovalo više od 200 osoba. Rezultati istraživanja ukazali su na potrebe za unapre enjem reciklažnih praksi u zajednici. Tokom projekta kreirana su tri kratka video zapisa sa rezultatima istraživanja i informacijama o reciklaži. Distribuirano je oko 4000 primjeraka "Vodi a za ambalažni otpad" putem mjese nih ra una za komunalne usluge, kako bi gra ani bili informisani o pravilnom odlaganju otpada. Održani su i edukativni eko- asovi za oko 200 osnovaca, dok je više od 30 srednjoškolaca u estvovalo u tematskom takmi enju.

U okviru projekta #EkoSortiraj, koji je trajao od 6. decembra 2023. do 6. januara 2024. godine uz podršku Prijestonice Cetinje, sprovedeno je online istraživanje sa 349 gra ana. Rezultati su pokazali da je plastika najzastupljeniji otpad. Gra ani su predložili mjere poput postavljanja više kontejnera za selektivno odlaganje i organizovanja edukativnih kampanja. Aktivnosti su uklju ivale radionice u Društvenom centru i kviz znanja za osnove.

Dana 22. jula 2024. godine, NVO Aktivna zona organizovala je doga aj "Dan za reciklažu" u parku "13. jul", koji je obuhvatao akciju iš enja, javni as o konceptu Zero Waste i zamjenu plasti nih boca za platnene torbe.

I druge organizacije su realizovale ekološke projekte. Projekat "Air Quality Monitoring System" NVO Epistemehub osvojio je priznanje WSIS Prize 2024 u kategoriji e-environment. U esnici su stekli prakti na znanja iz STEM oblasti i primjene informaciono-komunikacionih tehnologija u zaštiti životne sredine.

NVO Gnijezdo realizovala je projekat "RE:CREATE – Oživljavanje otpada kroz umjetnost", gdje su mladi kreirali više od 15 instalacija od otpada. Tokom BeerFesta 2023. godine, uz saradnju Prijestonice Cetinje i Zelenog talasa, organizovana je akcija prikupljanja ambalažnog otpada.

Prikupljeno je 40.000 plasti nih boca, 3000 staklenih boca i 10.000 limenki. U 2024. godini, Zeleni talas je nastavio sa akcijama prikupljanja otpada tokom MontenegroBeerFesta. Postavljen je prvi reciklomat sa nagradnim sistemom u Crnoj Gori, a u estvovalo je više od 1500 gra ana, koji su donijeli 30.000 limenki i boca. Uz podršku partnera obezbijeno je više od 5000 nagrada.

Ove aktivnosti nevladinih organizacija doprinijele su podizanju ekološke svijesti i implementaciji prakti nih rješenja za upravljanje otpadom u Cetinju.

4.2. Klimatske karakteristike

Geografski položaj Prijestonice u središnjem jugozapadnom dijelu Crne Gore, blizina Jadranskog mora i Skadarskog jezera, konfiguracija terena i nadmorska visina teritorije uslovljava razli ite klimatske odlike. Prostor Prijestonice odvojen je planinskim masivom Lov ena i Orjena od mora pa je neposredni termi ki uticaj mediteranske klime zaustavljen. S druge strane preko basena Skadarskog jezera ostvaruje se maritimni uticaj sa nešto izmijenjenim osobinama na Rije ku nahiju, dok je uticaj od Boke slabije izražen na prostor Njeguša. Od presudnog zna aja na klimatske odlike podru ja je razlika u nadmorskoj visini (od 6-1749 mnv) koja se odražava na temperaturu vazduha po skoro svim parametrima tokom godine. Niz udolina uti u na pojavu inverzija i izmjenu režima hoda temperature u hladnom periodu godine. Na itavom prostoru Prijestonice prisutan je mediteranski pluvijalni ciklus obimnih padavina. Na osnovu ovih uticaja ui uslova podru je možemo podijeliti u tri klimatske zone:

- ✓ Zona Lov ena i oaze visova ispod sniježne granice, sa odlikama planinsko–mediteranske klime.
- ✓ Zona Katunske zaravni sa srdnjom godišnjom temperaturom od 10° C i odlikom mediteransko-kontinentalne klime.
- ✓ Zona Skadarskog basena koje obuhvata isto ne predjele Prijestonice do srednje godišnje od 12° C sa odlikama izmijenjene mediteranske klime.

Priestonica Cetinje ima umjereno kontinentalnu klimu sa prosje nom godišnjom temperaturom od 11°C i godišnjom amplitudom od 20,1°C. Cetinje spada u najkišovitije gradove Evrope sa oko 4.000 mm vodenog taloga godišnje. Me utim, pored velikih padavina ovo podru je je bez površinskih vodotokova i sa rijetkim izvorima, što je posljedica kraške konfiguracije i geološkog sastava terena.

4.3. Mineralne sirovine

Na podru ju Prijestonice Cetinje konstatovane su mineralne sirovne koje mogu predstavljati osnov za razvoj prera iva ke djelatnosi. Izuzev boksita, treseta, i ukrasnog kamena, nema do sada utvr enih pojava i ležišta drugih mineralnih sirovina, koje bi bile od zna ajnog ekonomskog interesa.

Boksitisu jedna od najznačajnijih mineralnih sirovina, a prema dosadašnjem stepenu istraženosti na teritoriji Prijestonice, najznačajniji su bijeli boksiti. Najveća nalazišta ove rude su u Bijelim Poljanama na prostoru koji obuhvata površinu od oko 1200 ha.

Crveni boksit se pojavljuje na više lokaliteta na teritoriji Prijestonice od Bate Cucke do Tomića i Mikulića. Stepenu istraženosti još uvijek nije dovoljan da bi se imala ta predstava o zalihama i kvalitetu ove sirovine.

Ukrasni kamen se nalazi na području Vrela i Ugnja, u blizini puta Cetinje-Budva. Rezerve ovog kamena procjenjuju se na oko 2 miliona tona, ali je otvaranje bilo kakvog majdana izuzetno osjetljivo sa stanovišta ambijentalnih i ekoloških kvaliteta ovog dijela podlonskog područja, a sa druge strane ne postoje ni osnovni elementarni uslovi za normalno odvijanje procesa proizvodnje.

Naslage treseta nalaze se na području Skadarskog jezera, a koje bi mogle biti aktivirane za proizvodnju prirodnog ubriva.

4.4. Prirodne vrijednosti

U zahvatu Plana i njegovom neposrednom okruženju nalaze se više prirodnih dobara zaštićenih na osnovu nacionalnog zakonodavstva i to:

- ✓ nacionalni park Lovćen (6.220 ha) i Skadarsko jezero (40.000ha-dijelom, do granice sa opštinama Podgorica i Bar),
- ✓ spomenici prirode - Njegošev park, Park 13. jul na Cetinju, Park u dvorištu dječje bolnice, Lipska pećina i Jama Duboki do na Njegušima.

U ukupnoj zaštitoj površini, najveći udio imaju nacionalni parkovi, dok je površina ostalih zaštićenih lokaliteta znatno manja.

Prirodna baština je otkrivena u značajnoj mjeri, ali je prisutan narastajući trend pritiska na njene vrijednosti i to kroz iskorištavanje prirodnih resursa, konverziju prirodnih staništa u poluprirodna i vještačka, intenzivniji razvoj u određenim sektorima (turizam, izgradnja krupnih infrastrukturnih objekata) i zagađivanje ekosistema (otpadne vode, vrsti otpad)

Nacionalni park „Lovćen“ obuhvata centralni i najviši dio lovcenskog masiva. Ustanovljen je 1952. godine. Osnovni strukturni elementi zaštićenog područja su kraška polja i visoki, strmi kraški grebeni. Specifičan spoj životnih uslova uticao je na razvoj raznovrsnih i složenih ekosistema i bogatstvo vrsta faune, flore i gljiva. Na relativno uzanom prostoru Srbije u se brojni i raznovrsni oblici reljefa naglašeni na središnjem dijelu planine gdje se uzdiže Širovnik (1749 mnv) i Jezerski vrh (1657 mnv) Na ovom prostoru zastupljen je mozaik kraškog reljefa: škrape, vrtače, jame, pećine, uvale i drugi kraški fenomeni koji pejzažu daju specifičan karakter. Od ukupno 3400 vrsta vaskularne flore Crne Gore, na ovom prostoru je zastupljeno 1300 vrsta. Konstatovan je veliki broj endemskih (47 vrsta), reliktnih (19 vrsta) i rijetkih vrsta biljaka koje su od posebnog nacionalnog kao i međunarodnog značaja. Šume predstavljaju dominantan ekosistem obuhvatajući oko 71% površine Parka. U najvećem procentu su zastupljene bukove šume. Rezervat bora munike (69 ha) nalazi se na strmim padinama Jezerskog vrha i Širovnika

gdje ovaj endemni bor raste pojedinačno ili u grupama. Područje je Lovčena je bogato gljivama (oko 400 vrsta) od kojih posebnu vrijednost imaju vrste koje se kao međunarodno ugrožene nalaze na Crvenoj listi Evrope. Ove vrste su, također, zaštićene nacionalnim zakonodavstvom. Geografski položaj, klima i raznovrsni biotopi, mediteranski uticaj, te prisustvo Bukovih i hrastovih šuma kao i karstnih obronaka i visokoplaninskih livada, omogućili su razvoj bogate faune. Značajno prisustvo oko 20 sisara. U ornitološkom pogledu područje je Lovčena odlikuje se bogatstvom vrsta koje ga posjećuju u toku svojih migracija ili se tu gnijezde. Od 88 vrsta ptica registrovanih u Parku, zaštitu uživa 85 vrsta po nacionalnom zakonodavstvu. Također je prisutan veliki broj vodozemaca (5 vrsta) i gmizavaca (11 vrsta) od kojih većina vrsta ima međunarodnu zaštitu, a zaštićene su i nacionalnim zakonodavstvom. Jezero ispod Jezerskog vrha je stanište malog i glavatog mrmolja i veoma značajan reproduktivni centar svih vrsta vodozemaca i gmizavaca, pa time predstavlja značajan lokalitet za zaštitu kao specijalni herpetološki rezervat.

Najmonumentalniji spomenik Nacionalnog parka je Njegošev mauzolej na Jezerskom vrhu. Lovčenski kraj obiluje elementima narodnog graditeljstva sa autentičnim starim kućama i seoskim guvnima na kojima su održavani značajni skupovi. Vrijedan je i fond sakralne graditeljske baštine. Svojevrsni graditeljski relikvi predstavljaju uvučene lovčenske serpentine koji vijuga uz Lovčenu od Kotora do Njeguša, živopisnog planinskog sela, u kojemu se nalazi rodna kuća Petra II Petrovića i Njegoša.

Nacionalni park „Skadarsko jezero“ daje poseban pečat Prijestonici sa obzirom na prepoznatljiv izgled i izuzetan sklad prirodne i kulturne baštine. Nacionalni park od 1983. godine. IBA status (Područje od međunarodnog značaja za boravak ptica) od 1989. godine, a od 1995. godine upisano je na Svjetsku listu močvara od međunarodnog značaja – Ramsar lista. Karakterističan izgled pejzažu daju prostori Rijeke Crnojevića, prostrana površina jezera, razna obala bogata brojnim zalivima, poluostrvima i rtovima, stjenovita ostrva, bujna močva na vegetacija sa nepreglednim tršćacima i livadama lokvanja i vodenog orašca (kasoranje), bujnim vodoplavnim livadama i poplavnim šumama. Samo jezero je kriptodepresija sa oko 30-ak sublakustrinih izvora, takozvanih „oka“ od kojih je najdublje Raduš (60 m). Područje Skadarskog jezera ima bogatu floru i faunu sa brojnim endemnim i ugroženim vrstama. Najznačajnija staništa Skadarskog jezera su močvarna staništa, koja po svjetskim standardima spadaju u najugroženije habitate, a istovremeno su to i tzv. „hot spots“ takve koje sa velikim biodiverzitetom. Zajednica algi Skadarskog jezera odlikuje se raznovrsnošću u mikrofitskih i makrofitskih predstavnika. Skadarsko jezero je raj za preko 270 vrsta ptica od kojih su mnoge prorijećene i ugrožene. Većina vrsta su migratorne, a oko 45 vrsta ptica prezimi na jezeru, dok se oko 73 vrsta gnijezdi na području jezera. U jezeru živi 48 vrsta riba od čega je 15 endemnih vrsta. Pored autohtonih vrsta, kakve su krap i ukljeva, interesantno je prisustvo nekih morskih riba kao što su: jegulja, cipol, skakavica i kubla. Veoma zanimljiva je i u velikom stepenu endemna fauna gmizavaca i vodozemaca. Region Skadarskog jezera naseljava veliki broj sisara. Sisari su manje vezani za vodena staništa, izuzev vidre kao tipičnog vodenog predstavnika, ostali sisari pripadaju kopnenim ekosistemima. Mnogobrojni kulturno-istorijski spomenici, arheološka nalazišta, srednjovjekovni manastirski kompleksi i utvrđenja, govore da je ovo područje od davnina bilo značajno kulturno središte. Izuzetne odlike kulturnog nasleđa su tradicionalno graditeljstvo, stara naseljena i danas opustošena ribarska naselja, smještena na samoj obali jezera: Poseljani, Karu i dr.

4.5. Zašti ena prirodna dobra grada

Najzna ajnije zelene površine grada su: „**Njegošev park**“, **Park „13. jul“** i „**Park u dvorištu Dje je bolnice**“. Pored visoke estetske vrijednosti, imaju izraženu kulturnu funkciju, a kao javne zelene površine imaju i rekreativnu namjenu. Parkovi, zajedno sa Vladi inom baštom, Ljetnom pozornicom, starim stadionom i padinama Orlovog krša, predstavljaju neodvojivi segment spomeni kih i ambijentalnih vrijednosti i integralni dio istorijskog jezgra Prijestonice.

Osobnosti “**Parka 13. jul**” su sadržane u istorijskom nastanku i zna aju, u znamenitosti istorijskih li nosti koje su ga formirale, održavale i ostavile novim generacijama, a sa druge strane u injenici da je to me u prvim javnim parkovskim površinama na Cetinju. Nekadašnji Gradski (Varoški) park, a kasnije “Park 13. jul” zašti en je Rješenjem o zaštiti objekata prirode (Rješenje br. 01-300 od 28.04.1965. godine) kao hortikulturni objekat.

“Park 13. jul” je stavljen pod zaštitu radi o uvanja prostorno-ambijentalnih, botani kih, bioekoloških, predionih i kulturno-istorijskih vrijednosti grada, kao i o uvanja reprezentativnog identiteta užeg gradskog jezgra i održavanja i unaprije enja ukupnog stanja bioloških, estetskih i turisti kih vrijednosti Prijestonice.

Dendrofloru Parka ine 34 drvenaste biljne vrste od kojih su ve ina autohtone/nativne vrste predstavljene sa 605 primjeraka ili 76,29%, dok od alohtonih vrsta ima 188 primjeraka ili 23,71%. U parku sa prostorno-kompozicijskim rasporedom u vidu manjih grupa, aleja i solitera, visoka stabla liš arskih vrsta su zastupljenija od etinarskih.

U dendroflori ovog prostora prisutna je tisa (*Taxus baccata*) koja je zakonom zašti ena vrsta. Unutar parkovskih površina su naj eš e prisutne populacije jasena, te nekih vrsta javora i nekoliko vrsta lipa pojedina no predstavljene sa nešto više od po 100 primjeraka. U pitanju su uglavnom lijepi visoki parkovski primjerci, dobre kondicije, koji uz stabla ostalih vrsta - divljeg kestena, crnog oraha, bukve, dugloazije, trnovca, breze, idr, grade guste sklopove. etinarsko drve e je prisutno unutar parkovskih površina u manjem broju, u odnosu na liš are. Soliterne stare primjerke crnog bora, uglavnom dobrog stanja, prate sa manjim brojem stabala jela, smr a, ariš, cer i dr.

Park 13. jul

Mla a stabla Lausonovog pa empresa prosje ne visine 6m prisutna su duž sjeverne strane parka, a mla e sadnice na isto noj strani parkovskih parcela. Evidentiran je ve i broj žbunastih formi razli ite vitalnosti i dekorativnosti - *Mahonia aquifolium*, *Taxus baccata* *Juniperus chinensist Stricta*, *Thuja occidentalis*, *Thuja orientalis* itd.

“**Njegošev park**“ se prvi put našao na listi zašt i enih prirodnih dobara Crne Gore 1965. godine kao botani ko-hortikulturni objekat (Registar zašt i enih podru ja i podru ja pod preventivnom zaštitom, Rješenje br. 01-298 od 07.05.1965.g.). Tom prilikom su u Centralni registar zašt i enih objekata prirode unijeti vrlo oskudni podaci o njegovim osnovnim odlikama.

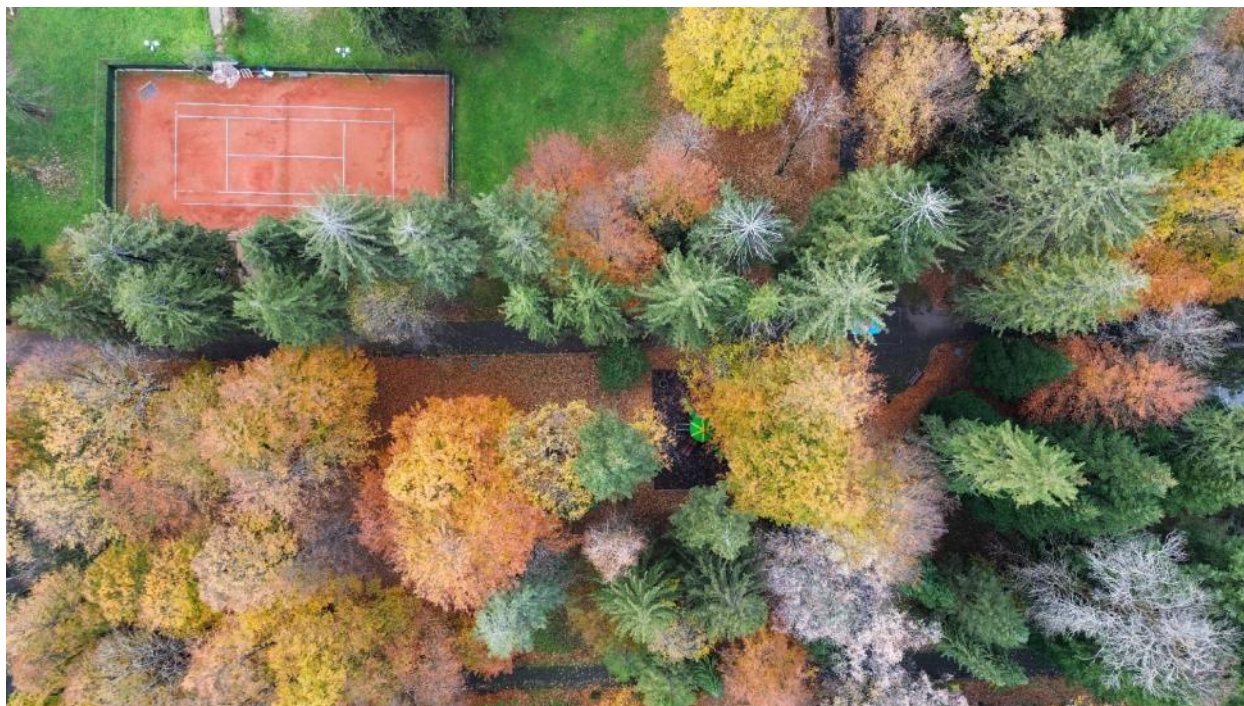
Položaj Parka, zna ajno prisustvo dendroflore, koncepcija, kompozicione vrijednosti i kulturno-istorijski elementi, predstavljaju jedinstveni prostor u istorijskom jezgru Cetinja. Osobnosti “Njegoševog parka” su sadržane u istorijskom nastanku i zna aju, u znamenitosti istorijskih li nosti koje su ga formirale, održavale i ostavile novim generacijama, a sa druge strane u injenici da je to jedna me u prvim javnim parkovskim povšinama na Cetinju.

I “Njegošev park” je stavljen pod zaštitu radi o uvanja prostorno-ambijentalnih, botani kih, bioekoloških, predionih i kulturno-istorijskih vrijednosti grada, kao i o uvanja reprezentativnog identiteta užeg gradskog jezgra i održavanja i unaprije enja ukupnog stanja bioloških, estetskih i turisti kih vrijednosti Prijestonice.

U prvim godinama formiranja, park je bio u slobodnom pejzažnom stilu, a kasnije poprima elemente klasi nog stila po ugledu na francuske vrtove sa geometrijskim rješenjem staza i

parternih zasada (bordurama). Danas je to javna zelena površina, sa stablima velikih dimenzija, koja je više puta rekonstruisana.

Na prostoru Njegoševog parka zabilježeno je ukupno 43 vrste drvenastih biljaka, i to: 23 autohtone i 20 alohtonih. Dominiraju visoka stabla liš arskih vrsta, ali ima i znaajan broj stabala etinarskih vrsta. Zbog kompozicije i prostornog rasporeda etinara, vizuelno se stie utisak njihove jednake zastupljenosti sa liš arima.

Njegošev park

U ukupnom broju stabala (789) dominira obi na jela (*Abies alba*) sa 121 stablom, a od ostalih vrsta drve a zastupljene su: bukva (*Fagus sylvatica*) sa 94 stabla, smr a (*Picea abies*) sa 85 stabala, gorski javor (*Acer pseudoplatanus*) sa 74 stabla, crni bor (*Pinus nigra*) sa 60 stabala, kao i razli ite vrste lipa, javora, itd.

Dominiraju autohtone vrste sa 665 stabala ili 84,28%, dok alohtonih vrsta ima samo 124 ili 15,72%. Od zakonom zašti enih vrsta, u dendroflori ovog parka srije e se tisa (*Taxus baccata*).

Markantni primjerci starih stabala crnog bora, smr e, gorskog brijesta i bukve ine okosnicu ovog parka i ukazuju na vrijeme njihove sadnje i nastanka samog parka (prije >100 godina).

U zate enom stanju, cjelokupno drve e i grmlje uglavnom ima dobre funkcionalne, estetske i oblikovne karakteristike. Dominantna vrsta obi na jela (Slika 2) najviše je zastupljena u centralnom dijelu Parka, a prate je sa manjim brojem stabala smr a i crni bor koji su difuzno

rasporejeni po njegovoj unutrašnjosti. Pored lijepih skladno formiranih stabala obično ne jela, prisutna su i njena nešto mlađa stabla. Od ostalih lišarskih vrsta prisutni su jasen, te nekoliko vrsta javora, brijesta i lipe, dok se sa ponekoliko ili samo sa jednim primjerkom srijeću: hrast lužnjak, divlji kesten, džanarika, platan, breza, trnovac, žalosna vrba, maklura, itd. Uz samu ogradu iza hotela "Grand" evidentirano je relativno visoko stablo žalosne vrbe dobre vitalnosti, koje počinje da obrasta bršljan. Impozantni primjerak maklure evidentiran je na južnoj strani parka, sa zapadne strane kafića "Vinska kuća".

Park u dvorištu Dječije bolnice je zaštićen 1965. godine i upisan je u Registar zaštićenih područja i područja pod preventivnom zaštitom (Rješenje br. 01-296 od 07.05.1965).

Park u dvorištu Dječije bolnice

"Park u dvorištu Dječije bolnice" je stavljen pod zaštitu (kao i prethodni) radi očuvanja prostorno-ambijentalnih, botaničkih, bioekoloških, predionih i kulturno-istorijskih vrijednosti grada, kao i očuvanja reprezentativnog identiteta užeg gradskog jezgra i održavanja i unaprijećenja ukupnog stanja bioloških i estetskih vrijednosti Prijestonice.

U centralnom dijelu parka i oko zgrade Dječije bolnice okosnicu zelenila čine velebniji primjerci crnog bora, zatim vrijedni primjerci ariša i smrčine. Uz ogradu do ulice, sa zapadne strane parka, prisutne su lišarske vrste. To su pretežno visoka stabla jasena, te nekoliko vrsta lipa i javora koja su u dobrom stanju. Na istom dijelu evidentirana je mlađa vegetacija – isto njuška i zapadnjačka tuja, Lavsonov pačempres što uveličava estetsku vrijednost ovog prostora.

Veoma je značajna sanitarno-higijenska funkcija parka jer je park dio bolničkog kompleksa. Od autohtonih vrsta u prizemnoj flori konstatovan je tako i određeni broj zeljastih vrsta. Od autohtonih vrsta u prizemnoj flori konstatovan je tako i određeni broj zeljastih vrsta: *Bellis sylvestris*, *Viola tricolor*, *Achillea millefolium*, *Plantago lanceolata* i dr.

4.6. Speleološki objekti

Pešine su jedinstven dio prirodnog okruženja. Zbog njihovog sporog i postepenog nastajanja, u pešinama se mogu naći i izuzetni oblici, sedimenti i nanosi, kalcitni nakit i raznovrsni oblici života. Tokom hiljada godina, postupnim nagomilavanjem kalcita stvarali su se pešinski oblici izuzetne estetske vrijednosti. Mnogi od ovih oblika su od velikog značaja za naučna istraživanja pešina na osnovu kojih se analizom mogu izvesti zaključci o evoluciji pešina. U evropskim zemljama sve pešine su zaštićeni objekti prirode. Direktivom Evropske unije o staništima pešine su prepoznate kao tip staništa za koji EU ima interes za očuvanje. Pristup njima je strogo zabranjen bez dozvole nadležne institucije. Eventualno sakupljanje materijala moguće je samo uz pratnju stručnog lica.

Na području Prijestonice Cetinje postoji mnoštvo speleoloških objekata, jama i pešina. S obzirom na karstnu podlogu terena, može se smatrati da na području Prijestonice postoji i do hiljadu speleoloških objekata. Posebno su interesantne: Lašorska, Strugarska, Obodska i Koronjina poznata kao arheološki lokalitet. Pored jame Duboki do na Njegušima, na Lovenu postoji više njih od kojih su 7-8 speleološki istražene. Da bi se proširila turistička ponuda Cetinja planira se adaptacija Cetinjske pešine.

Lipska pešina, Zbog značajnih prirodnih vrijednosti Lipska pešina je zaštićena Zakonom o zaštiti prirode 1968. godine kao spomenik prirode na osnovu donijetog Rješenja Republičkog zavoda za zaštitu prirode (akt br.01-959 od 12.12.1968. godine). Lipska pešina pripada III kategoriji zaštićenog područja.

Lipska pešina je smještena u jugoistočnom dijelu pregrade koja odvaja Cetinjsko polje i Dobrusku uvalu. Nalazi se ispod Belvederske pregrade i leži na visini od 490 - 600m. Pešina je imala jedan jamski ulaz, Austrijske okupacione vlasti su, radi lakšeg ulaska u pešinu i dolaska vode u njoj, minirali kanal u produžetku jamskog ulaza i formirali i drugi „pešinski“ ulaz.

Odlukom o određivanju upravljača spomenika prirode Lipska pešina kod Cetinja 26.12.2012. godine (broj akta 01-030/12/10793) Skupština Prijestonice je odredila upravljača Sekretarijat za planiranje i uređenje prostora i zaštitu životne sredine. U 2013. godini „Lipska pešina“ je data na korištenje Turističkom preduzeću u „Lipska pešina D.O.O. Podgorica“ po modelu javno - privatnog partnerstva. Predmet ugovora je zaštita, unapređenje, korištenje i održivi razvoj, kako pojedinih tako i cijelog zaštićenog prirodnog dobra kroz osnovne, dugoročne i posebne ciljeve. Valorizacija Lipske pešine poela je tokom 2013. godine, a prvi put je otvorena za turističke posjete 13. jula 2015. godine.

Prvi publikovani nacrt i detaljniji opis Lipske pećine potječe s početka XX vijeka. Pećina je tada istraжена do 890 m. Ukazano je da Lipska pećina posjeduje bogat pećinski nakit i da je treba urediti za turistički posjet. Nakon toga tokom XX vijeka je uslijedilo još nekoliko istraživanja pećine od strane austrijskih, slovenskih i naših speleologa. Do sada je istraжена dužina pećinskih kanala od oko 3,4 km dok je vertikalno rastojanje između najviše i najniže tačke u objektu preko 300 metara.

Lipska pećina, pećinski nakit

Nije urađen inventar ni za jednu taksonomsku grupu, dok su podaci o nalazima pojedinih vrsta malobrojni i sporadici. O fauni slijepih miševa koja nastanjuje ovaj lokalitet možemo govoriti jedino preko otkrivenih vrsta, uglavnom onih koje su zabilježene za susjedne lokalitete, odnosno šira geografska područja kakvo je Skadarsko jezero. O fauni beskičmenjaka postoje samo rijetki zapisi o nalazima određenih vrsta u ovoj pećini, ali integralnog popisa vrsta nema, jer kao i kod ostalih taksonomskih grupa nije bilo sveobuhvatnih naučnih istraživanja.

U toku je izrada Studije zaštite (revizije) koja sadrži: opis prirodnih, stvorenih i predionih odlika prirodnog dobra, karakteristike, odnosno vrijednosti lokaliteta, postojeće stanje resursa sa procjenom njihove valorizacije, prostorni raspored sa kartografskim prikazom rasprostranjenja najznačajnijih staništa i vrsta (ciljeva zaštite), ocjenu stanja područja, centralnu koordinatu zaštićenog područja, mišljenje u pogledu stavljanja prirodnog dobra pod zaštitu, predlog razvrstavanja prirodnog dobra prema značaju, predlog kategorije i zona zaštite (režima zaštite), predlog prostorne granice zaštićenog područja sa granicama zona i režimima zaštite, kartografski prikaz sa ucrtanim granicama zaštićenog područja, odnosno sa oznakom lokacije

na osnovu podataka iz katastra nepokretnosti, koncept zaštite, unaprje enja, održivog razvoja, na in upravljanja tim podru jem, predlog mjera i uslova zaštite, predlog radnji, aktivnosti i djelatnosti koje se mogu obavljati u pojedinim zonama i režimima zaštite, radnje, aktivnosti i djelatnosti koje se ne mogu obavljati u pojedinim zonama i režimima zaštite, posljedice koje e donošenjem akta o proglašenju proiste i, a posebno u odnosu na vlasni ka prava i zate ene privredne djelatnosti, kao i orijentaciona finansijska sredstava za sprovo enje akta o proglašavanju zaštite enog prirodnog dobra i druge elemente od zna aja za stavljanje pod zaštitu prirodnog dobra.

Jama Duboki do na Njegušima nalazi se na Listi zašti enih prirodnih dobara Crne Gore kao Spomenik prirode (Rješenje o zaštiti objekata prirode „Sl. list SRCG” br. 30/68). Shodno nacionalnoj i IUCN kategorizaciji svrstana je u III kategoriju zaštite enog podru ja. Ova jama je jedna od najdubljih jama u Crnoj Gori (340m). U njoj je utvr eno periodsko jezero na 120m i sifonsko jezero na dnu kao i pe inski nakit na više mjesta. Zna ajna je kao geomorfološki i hidrološki objekat jer je bojenjem utvr ena veza sa izvorima kod Kotora. Za navedeno podru je nedostaje Studija zaštite (revizije) zaštite enog prirodnog dobra shodno l. 35 i 114 Zakona o zaštiti prirode nije imenovan upravlja i nije donijet Plan upravljanja.

5. ANALIZA STANJA ŽIVOTNE SREDINE

5.1. Urbana gradnja

Planska rješenja sa strateškom procjenom uticaja na životnu sredinu urađena su uz uvažavanje posebnih uslova zaštite urbane matrice jezgra Prijestonice i njene okoline. Težilo se i teži sa uvati prepoznatljiva i autentna mreža trgova, pješačkih i parkovskih površina.

Efekti usvojenih planskih dokumenata sa strateškom procjenom uticaja na životnu sredinu i Studijama zaštite zaštićena prirodna dobra, doprinosi boljoj životnoj sredini i unaprijediti biodiverzitet na području Prijestonice.

Usvojenim Planskim dokumentima nije izmijenjena opšta slika i karakteristike ambijenta već se stremilo prirodnom progresivnom trendu. Da bi se sprije ili, smanjili ili eliminisali, eventualni negativni uticaji na zdravlje ljudi i životnu sredinu do kojeg može doći realizacijom Planova, predložene su mjere zaštite tokom izrade projekata.

Strateškim procjenama uticaja na životnu sredinu obuhvaćeno je: zaštita podzemnih voda (obezbjeduje se ugradnjom uređaja za prečišćavanje kanalizacije, priključenjem na gradsku kanalizacionu mrežu, mrežu vodovoda i dr.); zaštita tla od zagađenja (izbjegavanje izgradnje septičkih jama i omogućavanje priključenja na gradsku kanalizacionu mrežu, regulisanje odnošenja smeća i drugog otpada); zaštitu vazduha od zagađenja (izbjegavanje individualnih sistema grijanja na goriva koja zagađuju vazduh); zaštita flore, faune, ekosistema i zaštita posebno zaštićenih objekata prirode.

Određene aktivnosti mogu narušiti postojeću u prirodnu ravnotežu te je na osnovu Zakona potrebna izrada elaborata procjene uticaja na životnu sredinu u kojem uticaj projekta sadrži kvalitativni i kvantitativni prikaz mogućih promjena u životnoj sredini za vrijeme sprovođenja projekta. Procjenama uticaja na životnu sredinu utvrđuju se mjere za sprečavanje ili ublažavanje značajnih štetnih uticaja na životnu sredinu, kao i mjere pripravnosti i mjere koje će se preduzeti u slučaju akcidenta.

U skladu sa Studijama revizije, mjera zaštite prirode za gradske parkove, te s toga se planskim zahvatom izuzimaju od mogućih uticaja na bonitet.

Izrada boniteta biljnog fonda, kroz koji će se prikazati sva stabla i njihov kvalitet na osnovu definisane metodologije i utvrđenih kriterijuma, kao osnov za rekonstrukciju, odnosno revitalizaciju parkova, i kao osnov za izradu dalje projektne dokumentacije.

Kako izgradnja može eventualno dovesti do ireverzibilnog gubitka staništa, neophodna je saradnja sa nadležnim inspekcijским organima i NVO sektorom kako bi se spriječila i moguće degradacija u prostoru.

5.2. Vazduh

Zoniranje teritorije Crne Gore na zone kvaliteta vazduha sprovedeno je u saradnji sa italijanskom konsultantskom kućom Techne Consulting, uz korišćenje matematičkog modela za disperziono modeliranje kvaliteta vazduha, podataka iz dotadašnjeg monitoringa i rezultata kampanje praćenja kvaliteta vazduha mobilnim stanicama. Ovom empirijskom procjenom

konstatovane su tri zone kvaliteta vazduha i određene pozicije za tadašnjih 5 automatskih stanica za praćenje kvaliteta vazduha.

Prijestonica spada u većinu gradova u Crnoj Gori, gdje se ne vrši kontinuirano mjerenje zagađenja vazduha iako postoji meteorološka stanica za mjerenje mikroklimatskih parametara. Kako ne postoje relevantni podaci o stanju kvaliteta vazduha, ne može se donijeti generalni zaključak o kvalitetu vazduha i da li je na zadovoljavajućem nivou sa stanovišta zdravstvene sigurnosti stanovništva. Može se pretpostaviti o pogoršanju kvaliteta vazduha prouzrokovanim povećanjem broja automobila, povećanjem emisija dimova, estica i ostalih produkata sagorijevanja fosilnih goriva iz individualnih ložišta i kotlarnica (zimski period).

5.3. Poljoprivreda i vodoprivreda

5.3.1. Poljoprivreda

Teritoriju Prijestonice sačinjavaju više oblasti koje svojim karakteristikama određuju tip poljoprivredne proizvodnje. Tako u pojedinim oblastima dominiraju ratarska proizvodnja, stočarstvo, pčelarstvo i ribarstvo, dok se u drugim razvijaju vinogradi i zasadi najraznovrsnijih voćnih vrsta sa prepoznatljivim tradicionalnim načinom proizvodnje. Teritorija ne raspolaže značajnijim resursima obradivih poljoprivrednih površina, tako da nemamo komercijalnu proizvodnju ratarskih kultura.

Poljoprivreda predstavlja izvor prihoda stanovnika opštine posebno ruralnih područja, gdje su mogući ostvarivanja alternativnih prihoda ograničene.

Organizovana poljoprivredna proizvodnja je prisutna kod 276 poljoprivrednih gazdinstava koja su registrovana u Registar poljoprivrednih gazdinstava Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. Od navedenog broja gazdinstava 270 poljoprivrednih i 6 pravnih lica. Osim nosilaca gazdinstava broj angažovanih lica na porodičnim gazdinstvima iznosi 244, a na gazdinstvima pravnih lica angažovano 60 osoba. U navedenom Registru 34 žene su nosioci gazdinstava.

Stočarska proizvodnja je jedan od najznačajnijih sektora za razvoj, međutim nije dovoljno razvijen što je uslovljeno usitnjenim gazdinstvima i tradicionalnim, ekstenzivnim načinom proizvodnje.

Govedarstvo je najvažniji podsektor stočarske proizvodnje, intenzivni uzgoj goveda u ravni arskom području nego na brdovitom području. Uglavnom prevladava proizvodnja mlijeka i mesa, gdje se najveći značaj ogleda u proizvodnji mlijeka u sjevernom dijelu opštine, dok u basenu Skadarskog jezera uglavnom je orjentisano za proizvodnju telećeg i junećeg mesa. Gazdinstva koja se bave govedarstvom su porodična.

U planinskom dijelu dominiraju ovčarstvo i kozarstvo kao važan sektor stočarstva zbog korišćenja nisko plodnih površina. Jagnjeće meso je glavni proizvod ovog podsektora, ostatak u mlijeko, dok vuna u sebstvuje sa veoma malom vrijednošću. Uzgoj koza, je veoma važan za

ova brdovita područja, jer su prirodni uslovi znatno nepovoljniji za uzgajanje drugih vrsta preživara.

Prema podacima Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove na teritoriji Prijestonice, registrovana je proizvodnja i prerada malih količina primarnih proizvoda životinjskog porijekla proizvedenih na poljoprivrednom gazdinstvu (prerada mlijeka) kod 20 proizvođača.

Svinjarstvo nije dovoljno razvijeno i može se povezati sa malom proizvodnjom koncentrovanih smješa (zrnevlje žitarica, stočno brašno itd) u Crnoj Gori koja se koristi za uzgoj svinja. Proizvedeno svinjsko meso uglavnom se koristi za sopstvenu upotrebu. Živinarstvo je slabije razvijeno, dok proizvodnja brojlera nije zastupljena.

Naša opština ima dugu i bogatu tradiciju bavljenja poljoprivredom. Bogatstvo aromatičnih, ljekovitih i medonosnih biljaka pruža povoljne prirodne uslove za razvoj ove grane poljoprivrede. Značaj poljoprivrede manifestuje se u proizvodnji meda i ostalih poljoprivrednih proizvoda (kao hrana i dodatak prehrani zbog svojih funkcionalnih svojstava). Medne pčele su korisne i za oprašivanje biljaka, čime se direktno utiče na povećanje prinosa raznih voćarskih, ratarskih, livadskih i drugih kultura.

Broj poljoprivrednika je svakim danom sve veći jer je i ekonomski faktor odlučujući za povećanje broja košnica. Poljoprivredno društvo Cetinje broji 114 članova sa 4.860 poljoprivrednih zajednica.

Na teritoriji Prijestonice ribarstvo se odvija kroz oblik kontrolisanog sportsko rekreativnog i privrednog ribolova. Privredni ribolov koji se obavlja na Skadarskom jezeru od strane lokalnog stanovništva priobalnih naselja u većini slučajeva predstavljaju osnovni izvor prihoda. Generalno gledano ribarstvo na ovom području je nedovoljno razvijeno. Riječ o malom ribolovu koji se obavlja tradicionalnim metodama koji se plasiraju direktno na tržište (kupcima, pijacama, restoranima).

Prema podacima Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove na teritoriji Prijestonice, registrovana je prerada ribe "Ribarstvo MM" u Bajicama -Cetinje.

Po podacima Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove objekti za proizvodnju i preradu hrane životinjskog porijekla osim navedenih, koji su upisani i odobreni: 22 za preradu mesa i 1 klanica i prerada mesa,

Biljna proizvodnja se organizuje na relativno oskudnim obradivim površinama koje su uglavnom smještene u kraškim poljima i uvalama i kao takve nepristupačne su za mehanizovanu obradu. Proizvodnja povrća je dosta raznolika. Prednja i proizvodnja krompira koji se može uzgajati i na različitim nadmorskim visinama. Ostale vrste povrća kao što su luk, kupus, paradajz i sl., gaje se uglavnom za potrebe u domaćinstvima.

Vinogradarstvo je jedna od značajnijih i perspektivnijih poljoprivrednih grana naše opštine. U basenu Skadarskog jezera dominiraju vinske sorte Vranac i Kratošija. Povoljni agrogeološki uslovi kao i zemljišni potencijali preduslov su za podizanje novih zasada vinove loze.

Na području Prijestonice registrovan je jedan proizvođač u organskoj proizvodnji-biljna proizvodnja i dva proizvođača su u prelaznom periodu za registraciju. Radi se o biljnoj

proizvodnji-vinogradarstvo i sto arskoj proizvodnji-p elarstvo. Za proizvodnju organske hrane potrebno je dosta ulaganja u informisanost poljoprivrednih proizvo a a.

Tako e se dosta investira u modernizaciju vinarija i povezivanju sa turizmom. Na osnovu podataka nadležnog ministarstva na podru ju Prijestonice evidentirano je 11 vinarija. Na prostoru Prijestonice proizvodi se kvalitetno vino sorte vranac, kratošija. Razvojem vinogradarstva podsti e se i razvoj turizma na seoskom podru ju.

Vo arstvo karakteriše velika usitnjenost posjeda. Gotovo u svim seoskim doma instvima uzgaja se vo e na oku nicama za sopstvene potrebe i preradu.

U objavljenim Javnim pozivom doprinijelo se razvoju poljoprivrede na seoskom podru ju naše opštine. Za period 2023 i 2024. godina poljoprivredni proizvo a i su podržanu u iznosu od 45.000,00 eura. Najve u podršku su imali držaoci p elinjih zajednica.

5.3.2. Vodoprivreda

Ve ina sela na teritoriji Prijestonice Cetinje još uvijek nema kvalitetno riješeno pitanje vodosnabdijevanja, što je uslovljeno složenom geološkom gra om, intezivnom zbijenoš u karbonatnih stijenskih masa i izostankom izdašnih izvora. Velika udaljenost izme u ku a i krševiti tereni iziskuju i velike izdatke koji su potrebni za izgradnju vodovodnih objekata. Najizraženiji karst se javlja na podru ju Katunske nahije, pa su problemi vezani za snabdijevanje vodom ovdje i najizraženiji. Za obezbje ivanje vode mještani su prinu eni da grade bistijerne, i sakupljenu kišnicu koju koriste kao vodu za pi e, napajanje stoke i druge potrebe.

I ako Cetinje spada u najkišovitije gradove Evrope sa oko 4000 mm vodenog taloga godišnje, Cetinjsko polje i Njeguško polje i njihova neposredna okolina su bez površinskih vodotoka i sa rijetkim izvorima, što je posljedica kraške konfiguracije i geološkog sastava terena.

Podzemne vode predstavljaju poseban kvalitet prirodnog ambijenta, ali i zna ajno vodoprivredno bogatstvo. U hidrogeološkom pogledu izdvajaju se karbonatne stijene, koje se karakterišu visokom pukotinskom poroznoš u, sa karstnom izdani, zatim fluvio-glacijalni i glacio-limnijski sedimenti velike poroznosti koji se ponašaju kao kolektori podzemnih voda i na kraju vodonepropusni tercijarni sedimenti smješteni ispod prethodnih, koji se ponašaju kao barijera daljem prodiranju podzemnih voda što za posledicu ima pojavu velikog broja „prirodnih bunara” iz kojih se koriste podzemne vode. Nadležno ministarstvo uz znatna finansijska sredstva je podržalo izgradnju vodovodnih objekata na našoj teritoriji. Navedena srestva za prethodni period iznosila su 300.000,00€.

ista i kvalitetna voda predstavlja prirodno bogatstvo, od vitalnog zna aja za život i funkcionisanje ljudi, biljaka i životinja. Zaga enje vode negativno uti e na životnu sredinu kroz ugrožavanje živog svijeta, sa privremenim i trajnim izmjenama i gubitcima biodiverziteta i prirodnih staništa.

Direktiva Evropskog parlamenta i Vije a, Okvirna direktiva o vodama (2000/60/EC) kojom se uspostavlja evropski okvir za djelovanje u podru je vodne politike, sa najzna ajnijim ciljem propisivanja programa kontinuiranog monitoringa stanja voda prenesena je u nacionalno zakonodavstvo.

U cilju kontrole nije vršeno uzorkovanje vode na slede im vodoizvorištima: Živa i Trnovski potok u MZ Trešnjevo; Studenac u MZ Kosijeri; Releza (podzemno izvorište) MZ Štitari; Studenac uganjski, Grohot i Zuberov to ak, Soko bjeloški i Prisoje boriši ko U MZ Konak; Struge u MZ Rijeka Crnojevi a ; Pržnik u MZ Meterizi i Koritnik u MZ Njeguši.

U NP Lov en prepoznata su slede a vodoizvorišta: Ivanova korita; Ljubin potok; Jama; Me uvršje; Zverinjac; Kamenica; Koritnik; Pišet; Bukovi ka voda; Studenac; Uganjska vrela; Zuberov to ak; Studenci; Obzovica i dr.

5.4. Voda za pi e

Podaci o ispitivanju kvaliteta vode, u tabelarnom prikazu, za 2023. i prva tri kvartala 2024. godine

DOO „Vodovod i kanalizacija“ Cetinje upravlja i gazdije sa tri nezavisna sistema vodosnabdijevanja na teritoriji Prijestonice i to: sistemom vodosnabdijevanja grada sa vodoizvorišta Podgorska Vrela i Uganjska Vrela, sistemom vodosnabdijevanja Rijeke Crnojevi a sa vodoizvorišta Struge i sistemom vodosnabdijevanja Njeguša sa vodoizvorišta Koritnik. Ispitivanje kvaliteta sirove vode na navedenim izvorištima vrši se svaka tri mjeseca, odnosno etiri puta godišnje, dok se ispitivanje kvaliteta hlorisane vode za gradsko podru je radi dva puta mjese no na etiri pozicije u gradskoj distributivnoj mreži, na Rijeci Crnojevi a jednom mjese no na dvije pozicije i na Njegušima jednom mjese no na jednoj poziciji, kada ima vode u tom sistemu. U tabelarnom prikazu može se vidjeti da je najmanje analiza ra eno na Njegušima zbog izuzetne restriktivnosti sa vodom ovog podru ja.

Analize sirove vode na svim izvorištima pokazuju da je ista fizi ko-hemijski ispravna, dok mikrobiološki nije. Zato se na svim sistemima vodosnabdijevanja vrši zakonom propisan i obavezan kontinuirani proces dezinfekcije (hlorisanje), kako bi ista bila za ljudsku upotrebu. Sve analize hlorisane vode pokazale su da je ista fizi ko-hemijski i mikrobiološki ispravna.

Sva uzorkovanja i analize vrši akreditovana ustanova – JU Dom zdravlja Bar, sa kojom DOO „Vodovod I kanalizacija” Cetinje ima ugovor na godišnjem nivou.

Realizacija Plana uzorkovanja vode za 2023. godinu

GRADSKO PODRUJE CETINJE	JAN.	FEB.	MAR.	APR.	MAJ	JUN	JUL	AVG.	SEP.	OKT.	NOV.	DEC.
broj analiza			2			2			2			2
distributivna mreža -2 uzorka (br. analiza)	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
ukupno	8	8	10	8	8	10	8	8	10	8	8	10

Tabela 1: Realizacija Plana uzorkovanja vode za 2023. godinu za gradsko područje Cetinja

NJEGUŠI	JAN.	FEB.	MAR.	APR.	MAJ	JUN	JUL	AVG.	SEP.	OKT.	NOV.	DEC.
Broj analiza	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Distributivna mreža – 1 uzorak (br. analiza)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
UKUPNO	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1

Tabela 2: Realizacija Plana uzorkovanja vode za 2023. godinu za Njeguše

RIJEKA CRNOJEVI	JAN.	FEB	MAR.	APR	MAJ	JUN	JUL	AVG	SEP	OKT	NOV	DEC
Broj analiza			1			1			1			1
Distributivna mreža – 1 uzorak (br. analiza)	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
UKUPNO	2	2	3	2	2	3	2	2	3	2	2	3

Tabela 3: Realizacija Plana uzorkovanja vode za 2023. godinu za Rijeku Crnojevi

MJESEC	JAN.	FEB.	MAR.	APR.	MAJ	JUN	JUL	AVG.	SEP.	OKT.	NOV.	DEC.
Broj analiza	10	10	13	10	10	13	10	10	13	10	11	14
UKUPNO	134											

U navedenoj tabeli prikazan je ukupan broj uzoraka na godišnjem nivou. U 2023. godini izvršeno je 121 analize vode (rezidualni hlor) i svaki od nalaza je bio ispravan i mikrobiološki i fizi ko-hemijski.

Tako e, u 2023. godini izvršeno je 13 analiza sirove vode na izvorištima, kaptažama i rezervoarima (Podgor, Uganjska Vrela, Koritnik, Struge).

Realizacija Plana uzorkovanja vode za prva tri kvartala 2024. godine

GRADSKO PODRUJE CETINJE	JAN.	FEB.	MAR.	APR.	MAJ	JUN	JUL	AVG.	SEP.	OKT.	NOV.	DEC.
Brojanaliza			2			2			2			
Distributivna mreža -2 uzorka (br. analiza)	8	8	8	8	8	8	8	8	8			
UKUPNO	8	8	10	8	8	10	8	8	10			

Tabela 1: Realizacija Plana uzorkovanja vode za prva tri kvartala 2024. godine za gradsko podruje Cetinja

NJEGUŠI	JAN.	FEB.	MAR.	APR.	MAJ	JUN	JUL	AVG.	SEP.	OKT.	NOV.	DEC.
Broj analiza	0	0	0	0	0	0	0	0	0			
Distributivna mreža – 1 uzorak (br. analiza)	0	0	0	0	0	0	0	0	0			
UKUPNO	0	0	0	0	0	0	0	0	0			

Tabela 2: Realizacija Plana uzorkovanja vode za prva tri kvartala 2024. godine za Njeguše

RIJEKA CRNOJEVI	JAN.	FEB.	MAR.	APR.	MAJ	JUN	JUL	AVG.	SEP.	OKT.	NOV.	DEC.
Broj analiza			1			1						
Distributivna mreža – 1 uzorak (br. analiza)	2	2	2	2	2	2	2	2	2			
UKUPNO	2	2	3	2	2	3	2	2	3			

Tabela 3: Realizacija Plana uzorkovanja vode za prva tri kvartala 2024. godine za Rijeku Crnojevi

MJESEC	JAN.	FEB.	MAR.	APR.	MAJ	JUN	JUL	AVG.	SEP.	OKT.	NOV.	DEC.
Broj analiza	10	10	13	10	10	13	10	10	12			
UKUPNO	98											

U prethodnoj tabeli prikazan je ukupan broj uzoraka na godišnjem nivou.

5.5. Saobraćajna infrastruktura

Putnu mrežu Prijestonice čine 32 km magistralnih puteva, 87 km regionalnih puteva i oko 337 km lokalnih puteva.

Lokalni putevi čine najveći dio putne mreže Prijestonice i velikim dijelom su asfaltirani. Prijestonica Cetinje je povezana magistralnim i nizom regionalnih i lokalnih puteva na glavne saobraćajne tokove države. Postoje i utim još bezputni prostori i nepovezana sela. Magistralni tok nije doprinio otkivanoj integraciji na prostoru Prijestonice (Cetinje – Rijeka Crnojevi a), naprotiv prijezersko područje danas je izolovanije. Najudaljenije područje Prijestonice nalazi se na dvoasovnoj distanci od Cetinja, a Cetinje na poluasovnoj od Podgorice i Budve. Aerodromi Golubovci i Tivat udaljeni su 40 km, odnosno 58 km, dok je udaljenost od Luke Bar 65 km, a Luke Kotor 42 km.

Prijestonica Cetinje je preko jadranskog puta uključena na vitalne saobraćajne tokove Crne Gore i regiona. Takođe, Prijestonica Cetinje je povezana magistralnim putem na centralna područja sjevernog i primorskog regionalnog sistema (Podgorica i Budva), kao i nizom regionalnih puteva sa Kotorom, Nikšićem, Danilovgradom i Virpazarom (preko Rijeke Crnojevi a).

Cetinje je magistralnim putem (M-2.3) povezano sa Podgoricom (30,7 km) i sa Budvom (27,9 km), a regionalnim putevima (R-1, R-15, R-23) sa Kotorom, preko Njeguša (42,8 km), Nikšićem, preko Čeva (66,1 km), Danilovgradom, takođe preko Čeva (55,2 km), sa Lovćenom (19,7 km) i sa granicom Bosne i Hercegovine, preko Grahova i Nudola (71,1 km).

U toku su završni radovi na izgradnji magistralnog puta Cetinje - Čevo. Trasa ovog magistralnog puta je istočno i sjeveroistočno od Cetinja, zatim preko Resne do Čeva. Nulta stacionaža ovog magistralnog puta je ukrštanje sa magistralnim putem M 2.3 Podgorica – Cetinje u zoni Crne Grede, na oko 800 metara istočno od glavne raskrsnice za ulazak u Cetinje. Izgradnja ovog magistralnog puta započeta je prije 20-tak godina međutim nakon raščišćavanja terena odnosno zemljanih radova u dužini oko 3 km od Crne Grede ka Čevu radovi su obustavljeni, radovi su nastavljani 2019 godine. Trasa je u skladu sa postavkama Prostornog plana Crne Gore do 2020. godine i Prostorno urbanističkog plana Prijestonice Cetinje. Trasa je dužine oko 45 km.

Kao značajniji putni pravci lokalnih (L) i nekategorisanih (N) puteva u Prijestonici Cetinje, posebno se izdvajaju dva putna pravca i to: Cetinje - Rijeka Crnojevića - Virpazar (dužine 12,5 km na teritoriji Prijestonice Cetinje) i Cetinje – Uli i – Ljubotinj – Gračani – Podgorica - Bratstvo veza sa M-2 (dužine 17 km na teritoriji Prijestonice Cetinje) i koji ima širinu puta od 5,0 m i laki asfaltni zastor širine 3,0 m).

Saobraćajni sistem kroz grad je orijentisan pravcem duž osovine grada i relativno dobro povezuje pojedine gradske cjeline. Ukupna dužina gradskih ulica iznosi 40 km.

Mreža saobraćajnica u Prijestonici nije se razvijala u skladu sa razvojem saobraćaja. Takođe, njeno održavanje decenijama nije bilo u skladu sa obimom saobraćaja koji prima. Uz značajan porast motorizacije, neblagovremene i neadekvatne mjere regulisanja saobraćaja i nedostatak cjelovitog tretiranja saobraćajnog sistema grada, sve je to rezultiralo brojnim negativnim posljedicama i dovelo do značajnog opadanja nivoa saobraćajne usluge i bezbjednosti svih učesnika u saobraćaju u Prijestonici.

Priestonica sa svojom površinom od preko 910km² zahtijeva postojanje razgranatog lokalnog saobraćaja. Za područje Cetinja van užeg centra, drumski saobraćaj ima posebnu važnost i predstavlja jedan od najvažnijih faktora zadržavanja stanovništva na ruralnom području. Rješavanje adekvatne povezanosti centra Prijestonice sa ostalim područjima je jedan od bitnih uslova daljeg privrednog razvoja Cetinja.

Od posebnog značaja za razvoj turizma bilo bi uključivanje i unaprijeđenje jezerskog saobraćaja, aktiviranjem plovnih linija sa Skadarskog jezera, izgradnja i rekonstrukcija pristana za prihvat povećanog broja manjih plovila, te izgradnja i odgovarajuće opremanje servisnih pogona u Lipoviku.

Uključivanje ovog vida saobraćaja aktiviranjem plovne linije Skadarsko jezero - rijeka Bojana - Jadransko more smatra se izuzetno značajnim ne samo sa turističkog aspekta, koji bi ovo područje direktno, uključio u mediteranske tokove nautičkog turizma, već i zbog drugih privrednih aspekata i orijentacija.

Realizovana je trasa ži are Dub – Kuk. Dub je donja stanica ži are, smještena na periferiji grada Kotora, u Grbaljskom polju. Lokacija stanice Dub je projektovana na apsolutnoj koti 32,00 mnm definisana kotom nivoa ukrcavanaj/ iskravanja putnika. Lokacija Kuk je projektovana na apsolutnoj koti 1348,00 mnm definisana kotom ukrcavanja/iskravanja putnika. Trasa ži are je isprojektovana, da bude bezbjedna, a panorama u svakom pogledu da impresionira posjetioca.

Na izlaznoj stanici Kuk izgra en je objekat-restoran sa prate im sadržajem.

U toku je planiranje nastavka trase ži are od Kuka do Cetinja.

5.6. Održavanje i ure enje zelenih površina

Urbano zelenilo u Prijestonici ini skup razli itih kategorija gradskog zelenila koje je me usobno povezano drvoredima uz saobra ajnice u kojima preovladavaju lipe - *Tilia sp.* i zelenilom na Bulevaru crnogorskih heroja, preko prigradskih zelenih površina i sa sistemom vangradskog zelenila.

Urbano zelenilo pored toga što ima zna ajne sanitarne, arhitektonsko-urbanisti ke, estetske, kulturno-prosvjetne, psihološke, kao i druge funkcije, ja a identitet grada, uti e na izgled gradskih sredina, ini grad i urbanu sredinu ljepšim mjestom za život.

Tako e, uti e na djelovanje negativnih posljedica ljudskih aktivnosti, npr. apsorbuje zaga enja, održava odre eni stepen vlažnosti u atmosferi, uti e na promjene u temperaturi, spre ava eroziju tla, doprinosi održavanju zdrave životne sredine, poboljšava klimu i sl. Zbog toga se sve više isti e zna aj urbanog zelenila.

Park Ujedinjenih nacija osnovan je 24. oktobra 2012. godine, kada je povodom dana Ujedinjenih nacija na zelenoj površini ispred Sportskog centra (bivši "Vojni stan") zasa eno 67 sadnica breza – *Betula alba*. Broj posa enih stabala simbolizuje godine postojanja UN-a. Važno je napomenuti da je ovo jedini Park Ujedinjenih nacija u Crnoj Gori i regionu. Koncept ure enja Parka Ujedinjenih nacija vo en je idejom formalne, linijske sadnje sadnica breze – *Betula alba*. Raspored sadnje napravljen je na osnovu pravolinijske mreže 2.5x2.5 m, ostavljaju i prostor za pravilan razvoj sadnica uz adekvatne mjere njege. Na taj na in dobila se jedinstvena, uniformna prostorna cjelina, gdje simbolika godina postojanja biva prepoznatljiva. Prostor izme u sadnica na pojedinim mjestima je predvi en za formiranje prijatnih mikroambijenata u parku i na tim mjestima postavljen je urbani mobilijar – klupe, kante za otpatke i osvjetljenje.

Prijestonica Cetinje preko Sekretarijata za stambeno komunalne poslove i saobra aj svake godine izvodi radove na hortikulturnom ure enju zelenih površina.

Hortikulturno ure enje zelenih površina se izvodilo na više lokacija u gradu:

✓ Ure enje zelenih površina na Trgu revolucije kao i površina i staze do Spomen-kosturnice, u ukupnoj površini od cca 3400m², podrazumijevali su sa enje žive ograde (šimšir, ligustrum) i sitnog žbunastog rastinja, formiranje travnjaka, kao i ugra ivanje automatskog sistema za navodnjavanje;

- ✓ Ure enje zelenih površina oko spomenika Ivana Crnojevića i zelene površine kod tipura, gdje je posađeno sezonsko cvijeće i formiran cvjetnjak u obliku grba Prijestonice Cetinje. Tako je ugrađen i automatski sistem za navodnjavanje;
- ✓ Zelenilo na kružnom toku na ulazu u Prijestonicu Cetinje podrazumijevalo je ure enje zelenih površina sa hortikulturom (formiranje travnog pokrivača, žive ograde, sezonskog cvijeća) i postavljanje automatskog sistema za navodnjavanje;
- ✓ Zelene površine na Bulevaru crnogorskih heroja u ukupnoj površini od cca 7300m², podrazumijeva sa enje žive ograde grade I formiranje travnatog pokrivača duž kompletnog bulevara, kao i ugrađivanje automatskog sistema za navodnjavanje;
- ✓ Zelenilo na kružnom toku na ulazu u Prijestonicu Cetinje podrazumijevalo je ure enje zelenih površina sa hortikulturom (formiranje travnog pokrivača, žive ograde, sezonskog cvijeća) i postavljanje automatskog sistema za navodnjavanje;
- ✓ Zelenilo na kružnom toku na ulazu u Prijestonicu Cetinje podrazumijevalo je ure enje zelenih površina sa hortikulturom (formiranje travnog pokrivača, žive ograde, sezonskog cvijeća) i postavljanje automatskog sistema za navodnjavanje;
- ✓ Zelene površine na Bulevaru crnogorskih heroja u ukupnoj površini od cca 7300m², podrazumijeva sa enje žive ograde grade I formiranje travnatog pokrivača duž kompletnog bulevara, kao i ugrađivanje automatskog sistema za navodnjavanje;
- ✓ Zelenilo na kružnom toku na ulazu u Prijestonicu Cetinje podrazumijevalo je ure enje zelenih površina sa hortikulturom (formiranje travnog pokrivača, žive ograde, sezonskog cvijeća) i postavljanje automatskog sistema za navodnjavanje;
- ✓ Zelene površine na Bulevaru crnogorskih heroja u ukupnoj površini od cca 7300m², podrazumijeva sa enje žive ograde grade I formiranje travnatog pokrivača duž kompletnog bulevara, kao i ugrađivanje automatskog sistema za navodnjavanje;
- ✓ Zelene površine ispred Sportskog centra i ulice Grahovske (pored Njegoš škole) tako e su podrazumijevale sa enje žive ograde i sitnog žbunastog rastinja, formiranje travnjaka, kao i ugrađivanje automatskog sistema za navodnjavanje;
- ✓ Ure enje zelene površine kod podvožnjaka gdje je formiran cvjetnjak sa natpisom Cetinje.

Ure enje zelenih površina, prikaz

Pored navedenih površina ure enje su i zelene površine oko novog stadiona i marketa „Voli“, površine u ulici Alekse Šanti a, zelene površine oko parkinga Turisti ke organizacije Prijestonica Cetinje, na kojima je sa eno sitno žbunasto rastinje, tako e je formiran travnati pokriva i na njima je ugra en automatski sistem za navodnjavanje.

Pored navedenog, svakodnevno se održavaju zelene površine duž gradskih saobra ajnica i zelene površine u stambenim naseljima i blokovima.

5.7. Urbani mobilijar

Prijestonica Cetinje posredstvom Sekretarijata za stambeno komunalne poslove i saobraćaj svake godine sprovodi ugradnju urbanog mobilijara na cjelokupnom gradskom području.

Ugradnja urbanog mobilijara podrazumijeva postavljanje „zaštitnih stubi a“, klupa (parkovskih i eko klupa od reciklirane plastike) kao i korpi za otpatke.

Postavljanje „zaštitnih stubi a“ ima za cilj spriječiti avanjanje parkiranja i zaustavljanja vozila na trotoarima, kao i osloboditi trotoarskih površina za nesmetano kretanje pješaka.

Sredstva opredijeljena za ugradnju urbanog mobilijara su dio Programa razvoja Prijestonice Cetinje, a finansirana su iz kapitalnog budžeta predviđenog Zakonom o Prijestonici.

5.8. Klimatske promjene

Evropska unija je posvećena borbi protiv klimatskih promjena, kako na međunarodnom planu, tako i unutar Unije, o čemu svjedoči činjenica da se ovo pitanje nalazi među prioritetima na političkoj agendi EU. Klimatske promjene su u fokusu djelovanja međunarodne zajednice u smislu pronalaženja rješenja za smanjenje negativnog uticaja.

Ujedinjene nacije definišu pojam ublažavanja na klimatske promjene u cilju smanjenja efekata staklene bašte. Neophodno je raditi na uspostavljanju sistema kojim će se stvoriti uslovi za mjere adaptacije za najugroženije i sprovođenje aktivnosti kojim bi se doprinijela njihovoj otpornosti.

Klimatske promjene se dešavaju i predstavljaju prijetnju sa kojima se suočava čitava zemlja, kako po pitanju ekonomskom, tako i po pitanju očuvanja životne sredine. Zemljama južne Evrope prijete klimatske promjene visoke temperature i suše, što predstavlja rizik o raspoloživosti hidro-energetskog potencijala i odrazilo bi se na turizam kao strateške grane kao i na produktivnost usjeva.

Zemlje Mediterana, suočavaju se sa značajnim rizicima od zagađenja, neodrživog korišćenja zemljišta i mora. Uticaj klimatskih promjena dovodi do ekstremnih vremenskih pojava, izazivaju suše i poplave, doprinose podizanju nivoa mora, povećavaju gubitak zemljišta i pričinjavaju poljoprivredne štete, što za posledicu ima ugrožavanje prirodnih ekosistema i živote ljudi.

Osim ekonomskog sektora, turizma i hidro potencijala značajni rizici su na poljoprivredu, ribarstvo, transport, proizvodnju i šumarstvo što uključuje i povećane šumske požare.

Kako na državnom tako i na lokalnom nivou potrebno je stremiti integraciji klimatskih promjena u nacionalne i lokalne planove.

Analiziranjem otkrivenih uticaja klimatskih promjena može se konstatovati njihova složenost što podrazumijeva da ovom problemu treba posvetiti posebnu pažnju, kako bi se kroz sagledavanje mjera odgovorilo na postavljenim izazovima.

5.9. Snabdijevanje energijom

Lokalnim energetske planom (LEP) jedinica lokalne samouprave definiše potrebe i na snabdijevanja energijom, mjere za efikasno korišćenje energije, kao i korišćenje obnovljivih izvora energije i kogeneracije, a u skladu sa Nacionalnim energetske i klimatske planom i akcionim planom razvoja.

LEP je definisao mjere energetske efikasnosti u svim sektorima za koje je nadležna lokalna samouprava Prijestonice, a koje bi trebalo implementirati u narednom desetogodišnjem periodu, procjena mogući primjene odgovarajućih mjera energetske efikasnosti, definisanje mjera u obrazovanju stanovništva, kao i druge mjere koje treba preduzeti radi ostvarenja projektovanih ciljeva.

Uzimajući u obzir nove trendove u upravljanju urbanim sredinama, Prijestonica Cetinje je definisala zaštitu i očuvanje životne sredine i održivo upravljanje prirodnim resursima i na taj način se opredijelila da kroz koncept održivog razvoja da prioritet odgovornom odnosu prema energiji kao resursu.

Korišćenje obnovljivih i neobnovljivih prirodnih resursa vezano je za razvoj, ali i za očuvanje njihove eksploatacije, tako da se nesporno moraju primjenjivati metodologije koje u osnovi sublimiraju princip očuvanja prirodnih resursa. Opšte prihvaćeni indikatori o trenutnom stanju i mogući nastima poboljšanja u sektoru građevinarstva, saobraćaja, industrije i drugih sektora ukazuju na potrebu da se dođe do modela odgovorne upotrebe energije.

Više od polovine ukupne emisije gasova staklene bašte se stvara u urbanim sredinama gdje se troši i do 80% ukupne količine energije, te u tom smislu, svrha LEP-a Prijestonice Cetinje u krajnjem je održivi razvoj lokalne zajednice kroz pronalaženje mogućnosti za efikasniju upotrebu energije kako u javnom tako i u stambenom sektoru kao i u sektoru saobraćaja, a sve u cilju povećanja životnog standarda u gradu, povećanja komfora i pozitivnog uticaja na životnu sredinu.

Glavni ciljevi LEP-a su:

- ✓ doprinos, u što većoj mjeri, bezbjednosti energetske snabdijevanja Prijestonice;
- ✓ smanjenje energetske potrošnje, a kao prirodna posljedica smanjenja energetske potrošnje i smanjenje emisije gasova sa efektom staklene bašte;
- ✓ povećanje udjela energije iz OIE;
- ✓ smanjenje zagađivanja u svim sektorima sprovođenjem mjera energetske efikasnosti, korišćenjem OIE, praćenjem potrošnje energenata i drugim mjerama;
- ✓ unaprijeđenje održivog razvoja lokalne samouprave.

Lokalnim energetske planom Prijestonice Cetinje tabelarno je dat pregled predloženih mjera i investicija u desetogodišnjem periodu 2024-2033 godine

R. br.	Naziv mjere	Investicija u desetogodišnjem periodu [€]
1	Podizanje svijesti građana o prednostima korištenja obnovljivih izvora energije i načinima postizanja energetske efikasnosti, kao i obuka o mogućnostima ostvarivanja navedenog	50.000
2	Energetska obnova omotnica stambenih zgrada kolektivnog stanovanja	2.000.000
3	Energetska obnova omotnica stambenih zgrada individualnog stanovanja	1.800.000
4	Zamjena postojećih sistema grijanja u stambenim zgradama (kolektivnim i individualnim) koji koriste električnu energiju ili neki drugi energent sistemima grijanja pomoću toplotnih pumpi	600.000
5	Instalacija fotonaponskih panela na krovovima porodičnih kuća	2.616.000
6	Uspostavljanje sistema upravljanja energijom na nivou lokalne samouprave	50.000
7	Energetska obnova elemenata omotnica zgrada Prijestonice i sportske dvorane	500.000
8	Instalacija fotonaponskih panela na krovovima objekata koji koriste „Agencija za razvoj i podršku poslovanju“ d.o.o., „Sportski centar“ d.o.o. i „Komunalno“ d.o.o.	200.100
9	Zamjena energetske neefikasne rasvjetne tijela LED rasvjetnim tijelima u objektima koji su vlasništvo Prijestonice	50.000
10	Zamjena energetske neefikasne rasvjetne tijela visokoefikasnim ekološki prihvatljivim rasvjetnim tijelima (LED) u sistemu javne rasvjete	1.300.000
11	Nabavka električnih vozila u nadležnosti Prijestonice	150.000
12	Promovisanje biciklizma i unaprjeđenje biciklističkog prevoza	30.000
Ukupno u periodu 2024 -2033		9.346.100

Od ukupno predviđenog finansijskog iznosa od 9.346.100 € za investiranje u mjere koje su predložene ovim LEP-om u narednom desetogodišnjem periodu, ukoliko bi u eš e Prijestonice bilo oko 50% onda bi ukupni iznos kojim bi Prijestonica imala u eš e iznosio oko 4.673.050 €. Odnosno gledano na godišnjem nivou tada bi u eš e Prijestonice u realizaciji mjera predloženih u LEP-u bilo oko 467.305 €.

Za finansiranje predloženih mjera i aktivnosti na raspolaganju su sopstvena sredstva, krediti i bespovratna sredstva koja se potencijalno mogu ostvariti kroz razne programe Evropske unije. Važno je naglasiti da se mogu koristiti izvori finansiranja znatno povećati ulaskom Crne Gore u Evropsku uniju i na raspolaganju biti i sredstva strukturnih fondova.

6. PRITISCI U ŽIVOTNOJ SREDINI

6.1. Otpadne vode

Razvoj civilizacije uslovio je sve veće korišćenje vodenih resursa, ali i njihovo intenzivnije zagađenje prilikom puštanja neprečišćenih ili nedovoljno prečišćenih voda u iste. Zbog ugrožavanja kvaliteta vode, javlja se sve veća potreba za prečišćavanjem otpadnih voda. Od prirodne vode, pošto je jednom iskorišćena za određenu namjenu nastaje upotrijebljena tj. otpadna voda. Najčešća klasifikacija otpadnih voda jeste na osnovu: izvora zagađujućih materija i sadržaja zagađujućih materija i njihovo dejstvo na vodoprijemnik. Prema izvoru zagađujućih materija, otpadne vode mogu biti: komunalne otpadne vode, industrijske vode, poljoprivredne otpadne vode, atmosferske otpadne vode i otpadne vode ostalih izvora. Komunalne otpadne vode nastaju kao proizvod životne aktivnosti stanovništva i prate njihove djelatnosti. U ovu grupu otpadnih voda spadaju: sanitarne otpadne vode, infiltracione otpadne vode i industrijske otpadne vode. Sanitarne otpadne vode nastaju u domaćinstvima, javnim ustanovama, zdravstvenim ustanovama, školama i slično. Infiltracione otpadne vode potiču od vode koja prolazi kroz pukotine poroznih cijevi i ulazi u kanale predviđene za atmosferske padavine, topljenje snijega, pranje ulica i slično. Industrijske otpadne vode nastaju u industrijskim postrojenjima, gdje otpad može da se ispušta u gradsku kanalizaciju.

Najznačajnije grane industrijskih otpadnih voda potiču iz sledećih grana industrije: hemijske, metaloprerađivačke, prehrambene, tekstilne, papirne, kožarske, kao i od energetskih i termoenergetskih postrojenja. Ovaj vid otpadnih voda nije prisutan na teritoriji Prijestonice.

Otpadne vode iz poljoprivrede nastaju usled primjene različitih sredstava za zaštitu bilja kao i mineralnih ubriva, tako i mogu poticati i od životinjskog otpada, erozije tla i sl. Obradive površine predstavljaju takođe zagađivače podzemnih i površinskih voda. Prilikom ulivanja otpadnih voda iz poljoprivrede u površinske vode može doći i do porasta brojnosti algi i drugih fitosintetičkih organizama što dovodi do eutrofikacije vode.

Atmosferske otpadne vode potiču od spiranja padavina sa gradskih i industrijskih teritorija, od padavina iz zagađene atmosfere i drugo. Iako voda iz atmosfere ne bi trebalo da bude značajno zagađena, zbog zagađivanja vazduha i vode došlo je do smanjenja kvaliteta atmosferskih padavina. Zagađujuće supstance se iz vazduha talože pod uticajem sile Zemljine težine ili se ispiraju atmosferskim padavinama, a od posebnog su značaja kisele kiše.

Prečišćavanje komunalnih otpadnih voda na području Prijestonice nije riješeno, jer nije izgrađeno postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda. Otpadne vode se ispuštaju u prirodni recipijent - Ponor bez prethodnog tretmana. Prodor otpadnih voda u podzemne vodotokove utiče na njihov kvalitet. Netretirane otpadne vode povećavaju šanse za širenje patogena, a visoka koncentracija zagađujućih supstanci u otpadnim vodama može da dovede do različitih

promjena u životnoj sredini, i ima negativan uticaj na zdravlje ljudi i životinja tj. na životnu sredinu u cjelini. Neprečišene otpadne vode, između ostalog, sadrže i toksine koji utiču na zagađivanje zemljišta. Preko Ponora evakuiraju se otpadne vode fekalnog i atmosferskog porijekla iz kanalizacionog sistema, kao i atmosferske vode uopšte.

U prethodnim decenijama u Prijestonici su bile razvijene određene grane industrije. Industrijske otpadne vode (fabričke) se nijesu prečišćavale prije upuštanja u gradski kanalizacioni sistem Prijestonice. Fabrike koje su poslovale u oblasti industrije su u međuvremenu ugašene, pa više nema ni velikih količina industrijskih otpadnih voda.

Na području Prijestonice su uobičajene vrste otpadnih voda: komunalne otpadne vode (od domaćinstava i administrativnih jedinica), otpadne vode sa povećanim sadržajem jestivih ulja i masti (od restorana i hotela) i otpadne vode sa povećanim sadržajem mašinskih ulja i masti (iz servisnih jedinica za automobile).

Proizvodnja i otpadnih voda čiji kvalitet može biti različit od kvaliteta komunalnih otpadnih voda posluju uglavnom u oblasti prerade mesa i proizvodnje suhomesnatih proizvoda. Djelatnost proizvodnje i prerade hrane na teritoriji Prijestonice je, u 2023. godini, bila zastupljena u slijedećim oblastima, u navedenom broju privrednih subjekata: prerada mlijeka (5), klanica i prerada mesa (1), prerada mesa (21) i prerada ribe (1).

Otpadne vode koje nastaju njihovom djelatnošću se ne smiju upuštati u prirodni recipijent bez prethodnog prečišćavanja.

Međutim, u prethodnim decenijama, kanalizacioni sistem na području Prijestonice je bio koncipiran, i većim dijelom izgrađen, kao mješoviti kanalizacioni sistem kojim su se odvodile i vode fekalnog i vode atmosferskog porijekla. Izuzetak je predstavljao kanalizacioni sistem stambenih blokova građanih po čev od kasnih 70-ih godina gdje je kanalizacioni sistem izgrađen kao separatan. Potrebno je naglasiti da su se u periodu od prethodnih nekoliko godina, intenziviranjem radova rekonstrukcije pojedinih ulica na gradskom području Prijestonice, u okviru istih izvodili i radovi zamjene postojećih kanalizacionih mreža, kojom prilikom je realizovano razdvajanje fekalne i atmosferske kanalizacione mreže. Realizacija navedenih radova za rezultat je imala povećanje funkcionalne sposobnosti kanalizacionog sistema, odnosno izbjegavanje miješanja otpadnih voda fekalnog i atmosferskog porijekla. Realizovane investicije su primjer za dalji razvoj kanalizacione mreže prevashodno na području prigradskih naselja.

Broj stanovnika koji su povezani na kolektorski sistem fekalne kanalizacije, u 2023. godini, je bio 10.050 (broj korisnika-3.350 pomnožen sa prosječnim brojem članova domaćinstva-3), što predstavlja 71,8% ukupnog stanovništva na gradskom području Prijestonice Cetinje (broj stanovnika na gradskom području Prijestonice Cetinje, prema popisu iz 2011. godine, je bio 13.991). Na području grada postoji 2.770 septičkih jama.

Dužina fekalne i atmosferske kanalizacione mreže, prema podacima koje je DOO "Vodovod i kanalizacija-Cetinje" dostavilo Regulatornoj agenciji za energetiku i regulisane komunalne djelatnosti, u 2023. godini je iznosila 52,4km.

Ovlaš ena laboratorija je, tokom 2023. godine, u 4 navrata (mart, jun, septembar i decembar) vršila ispitivanja kvaliteta otpadnih voda uzimanjem uzorka nepre iš ene komunalne vode-gradske fekalne kanalizacije, jednokratnim zahvatom na mjestu njihovog ispuštanja u prirodni recipijent-sa preлива izvodnog cjevovoda, na lokalitetu "Ponor" u naselju Donje polje. U komentarima 4 analize izvršene od strane ovla ene labaratorije, između ostalog, navodi se "uzorak je pokazao da voda ne odgovara uslovima Pravilnika o kvalitetu i sanitarno-tehni kim uslovima za ispuštanje otpadnih voda, na inu i postupku ispitivanja kvaliteta otpadnih voda i sadržaju izvještaja o utvrđenom kvalitetu otpadnih voda Ispitivani parametri u vodi ovog uzorka ija je vrijednost bila iznad GVEZS (grani ne vrijednosti emisija zagaduju ih supstanci) su: suspendovane materije, taložne materije, biološka potrošnja kiseonika, hemijska potrošnja kiseonika, totalni organski ugljenik, totalni azot, nitriti, nitrati, amonijum jon, ukupni azot, ukupni fosfor, gvožđe, deterdženti i fenoli".

Potrebno je realizovati projekat potpune sanacije recipijenta "Ponor" i izgraditi postrojenje za pre iš avanje otpadnih voda (PPOV), koje e omogu iti pre iš avanje otpadnih voda u cilju zaštite životne sredine, odnosno sprije avanja ugrožavanja kvaliteta podzemnih voda.

Plan upravljanja komunalnim otpadnim vodama Crne Gore za period 2020.-2035. godina, koji je usvojila Vlada Crne Gore u 2019. godini, predstavlja krovni sektorski dokument u oblasti komunalnih otpadnih voda koji daje smjernice razvoja u oblasti komunalnih otpadnih voda do 2035. godine. Navedenim planskim dokumentom definisani su osnovni strateški ciljevi u oblasti upravljanja komunalnim otpadnim vodama.

Izgradnja postrojenja za pre iš avanje otpadnih voda nije zapo ela, te se još uvijek razmatra lokacija i tip ure aja za pre iš avanje otpadnih voda. Izgradnja hidrotehni kog tunela Prijestonice Cetinje se ne e raditi do sticanje uslova.

Po ela je rekonstrukcija Vu edolske ulice i sanacija ponora, odnosno omogu avanje tretmana otpadnih voda kroz projekat kanalisanje i odvo enje poplavnih, atmosferskih i fekalnih voda od glavnog projekta do istražne štolne, jer su se navedenim radovima stvorili uslovi za rješavanje plavljenja Donjeg polja i evakuacija svih otpadnih voda iz grada, a predstavljaju uvodnu fazu za realizaciju navedenih projekata.

6.2. Upravljanje otpadom

Komunalnu djelatnost upravljanja otpadom (sakupljanje, transport i odlaganje komunalnog otpada) na teritoriji Prijestonice vrši DOO "Komunalno" Cetinje, kojem je obavljanje iste od strane Prijestonice povjereno posebnim ugovorom. DOO "Komunalno" Cetinje sakuplja komunalni otpad sa teritorije gradskog i seoskog podru ja Prijestonice Cetinje, kao i sa teritorije NP Lov en i NP Skadarsko jezero.

U Prijestonici, još uvijek, nije uspostavljen sistem odvojenog sakupljanja reciklabilnih frakcija komunalnog otpada (papiri karton, plastika, staklo, metali, idr.). Shodno tome, DOO "Komunalno" Cetinje vrši sakupljanje miješanog komunalnog otpada koji, u kontejnerima postavljenim na javnim površinama, odlažu proizvođači i istog-fizička lica (doma instanca) i pravna lica. DOO "Komunalno" Cetinje je, po etkom 2020. godine, započelo sa odvojenim sakupljanjem biljnog, neopasnog građevinskog i kabastog otpada postavljanjem kontejnera zapremine 5m³ za sakupljanje navedenih vrsta otpada na 13 lokacija na gradskom području Prijestonice.

Miješani komunalni otpad koji DOO "Komunalno" Cetinje sakuplja sa teritorije Prijestonice odvozi se i deponuje na sanitarnoj deponiji "Livade" u Podgorici.

Količina deponovanog komunalnog otpada koja je deponovana na sanitarnoj deponiji „Livade“ date je u sledećoj tabeli:

Godina	Količina sakupljenog miješanog komunalnog otpada u Prijestonici (t/god)
2021	4 995,72
2022	5 078,48
2023	5 517,00
2024 (9 mjeseci)	4 295,56

DOO "Komunalno" Cetinje aktom br. 05-322/24-718 od 21.01.2025. godine dostavilo podatak o količini deponovanog miješanog komunalnog otpada na sanitarnoj deponiji „Livade“ za 2024. godine i iznosi 5 752 520 kg.

Održavanje istih javnih površina se vrši na 267930 m² (18 rejonu).

U gradskom i seoskom području se nalazi 309 kontejnera zapremine 1,1 m³ (202 lokacije), 15 kontejnera zapremine 5 – 7 m³ (10 lokacija), 13 polupodzemnih kontejnera zapremine 3 m³ (9 lokacija), 2 polupodzemna kontejnera zapremine 5 m³ (1 lokacija) i 144 plastične posude zapremine 120 L i 240 L (109 lokacija). Na području NP Lovćen se nalaze 23 kontejnera zapremine 1,1 m³ (6 lokacija) i 2 polupodzemna kontejnera zapremine 3 m³ (2 lokacije), a u NP Skadarsko jezero 36 kontejnera zapremine 1,1 m³ (15 lokacija), 1 kontejner zapremine 5-7 m³ i 4 plastične posude zapremine 240 L (1 lokacija)

DOO „Komunalno” Cetinje ne posjeduje podatak o koli ini proizvedenog i sakupljenog neopasnog gra evinskog i bio otpada, jer isto ne vrši selektivno sakupljanje otpada.

U prethodne 4 godine sanirano je 29 nelegalnih odlagališta otpada.

Na teritoriji Prijestonice postoji odre en broj manjih neure enih odlagališta otpada na kojima nesavjesni pojedinci odlažu komunalni i drugi otpad, i koja predstavljaju izvore zaga enja životne sredine. Neure ena odlagališta otpada predstavljaju opasnost za životnu sredinu prvenstveno sa aspekta procjednih voda sa tih odlagališta koje mogu biti kontaminirane visokim koncentracijama razli itih vrsta zaga uju ih materija (teški metali, organska jedinjenja, i dr.), a koje prolaskom kroz zemlju zaga uju površinske i podzemne vode.

Na podru ju Prijestonice Cetinje evidentirano je 11 nelegalnih odlagališta otpada i to:

Putni pravac	Lokacija	Vrsta otpada	Procijenjena koli ina otpada u m ³
O ini i	1 km od magistrale prema selu	miješani komunalni otpad	7m ³
Cetinje-Gnjijevi do	1km od ulaza u selo	miješani komunalni otpad	3m ³
Cetinje- ekanje-Njeguši	deponija Vrba	miješani komunalni otpad, neopasni gra evinski otpad	10m ³
Cetinje – ekanje-Resna	na 18 km-Simunja	miješani komunalni otpad	6m ³
Cetinje-Resna	Resna	miješani komunalni otpad	7m ³
Cetinje-Trešnjevo	Trešnjevo (kod trafostanice)	neopasni gra evinski otpad	3m ³
Cetinje-Trešnjevo-	na 2 km od	miješani komunalni otpad, neopasni	

Grahovo	Trešnjeva	gra evinski otpad	5m ³
Cetinje-Trešnjevo-Grahovo	na 3 km od Trešnjeva	miješani komunalni otpad, neopasni gra evinski otpad	10m ³
Cetinje-Velestovo	Rai ev krš i Bobin krš	miješani komunalni otpad	7m ³
evo-Bijele Poljane	u blizni prodajnog i ugostiteljskog objekta	miješani komunalni otpad	5m ³
Bijele Poljane-Nikši	1 km prema Nikši u	miješani komunalni otpad, neopasni gra evinski otpad	5m ³

6.3. Buka

Komunalna buka je veoma važan problem u životnoj sredini. Povećan nivo komunalne buke u urbanom području uzrokovan je visokim intenzitetom saobraćaja, kao i nedovoljna zvučna izolacija ugostiteljskih objekata. Povećanju nivoa buke doprinosi neadekvatna kombinacija poslovno-stambenog prostora pri čemu privredni subjekti dobijaju mogućnost da u neposrednoj blizini stambenih objekata obavljaju djelatnosti koje uzrokuju prekomjernu buku. Komunalnu buku je teško sistematizovati, pratiti i proučavati, jer potječe iz različitih izvora i veoma je promjenjiva.

Komunalna buka je vremenski nedeterminisana, po tipu najčešće diskontinualna, što je od izuzetnog značaja za zdravstvene odmore, jer na diskontinualnu buku ne postoji navikavanje. Izlaganje buci može da utiče na govornu komunikaciju, što dovodi do slabljenja pažnje. Buka može da dovede do oštećenja sluha, može da izazove pad obima i efikasnosti rada, kao i zamor. Pored već postojećih zdravstvenih problema koje nemaju veze sa poslasticama po sluh.

Sa aspekta ekoloških uticaja značajan je uticaj buke na životinje: remeti odbranu od predatora i lova; izaziva uznemiravanje životinja i dovodi do migracije životinja u staništima bez uticaja buke. Uticaj je direktno utiče na biodiverzitet područja.

Usvojena Odluka o utvrđivanju akustičkih zona na teritoriji Prijestonice Cetinje („Službeni list Crne Gore-opštinski propisi”, br. 017/21), kojom su se utvrdile akustičke zone na teritoriji Prijestonice Cetinje i lokacije koje su namijenjene za održavanje javnih skupova, zabavnih i

sportskih priredbi i drugih djelatnosti na otvorenom prostoru koje mogu dovesti do prekoračenja vrijednosti buke.

U akustičkim zonama je zabranjeno prouzrokovati buku iznad propisanih granica vrijednosti za određenu akustičku zonu.

U područjima razgraničenih akustičkih zona, nivo buke u svakoj akustičkoj zoni ne smije prelaziti najnižu granicu vrijednost propisanu za zonu sa kojom se graniči.

6.4. Požari

Velike površine šuma, makije i šikare na prostoru Prijestonice predstavljaju područje povećanog požarnog rizika. Latentna opasnost na ovim prostorima predstavljaju tzv. "visoki požari", koji zahvataju stabla od korijena do vrha krošnje, uzrokuju i pojave erozijske i vodne erozije i nakon toga, na degradiranim površinama se javljaju pionirske, manje vrijedne vrste drveća. Posebno nepovoljnu okolnost za intervencije pri gašenju požara predstavljaju nedostatak puteva, objekata vodosnabdijevanja i teško prohodan teren.

6.5. Jonizujuće i nejonizujuće zračenje

Jonizujuće zračenje je elektromagnetsko ili esterično zračenje koje sadrži dovoljnu energiju da jonizuje atom ili molekul s kojim se sudara, tako što eliminiše elektron iz orbite. Na taj način može da produkuje parove jona u biološkom materijalu. Izvori jonizujućeg zračenja mogu biti prirodni, poput kosmičkog i sunčevog zračenja, stijenska masa i gas radon. Od antropogenih izvora najznačajniji su medicinski uređaji poput RTG aparata i nuklearni otpad iz nuklearnih elektrana. Kada je u pitanju Prijestonica, u pogledu mogućeg negativnog uticaja jonizujućeg zračenja na stanovništvo i životnu sredinu posebnu pažnju treba posvetiti radioaktivnom gasu radonu. Radon je prirodni radioaktivni gas koji se stalno produkuje radioaktivnim raspadom uranijuma, koji je, u različitim koncentracijama, prirodni sastojak stijena i zemljišta. Stoga, zemni gas i podzemne vode sadrže radon koji kroz pukotine u temeljnim pločama ulazi u zgrade i u njima se koncentriše. Izvor radona u zgradama može biti i njihov konstruktivni materijal (građevinski materijal), kao i voda za piće. Stariji objekti, njihovi podrumi i sutereni naročito su osjetljivi kada je gas radon u pitanju, jer isti zbog određenog stila gradnje i eventualnih pukotina u temeljima usljed starosti objekta i slijeganja terena, propuštaju radon koji potječe iz unutrašnjosti zemlje, gdje se on koncentriše u prostorije ovih objekata. Crna Gora spada u sam vrh evropskih zemalja po koncentraciji štetnog radioaktivnog gasa radona u stambenim i radnim prostorijama. Prosječna vrijednost koncentracije radona u Crnoj Gori se procjenjuje da iznosi 110 bekerela po metru kubnom. To je relativno visoka vrijednost, na nivou kao što ga ima Švedska, više od dva puta od onoga što ga imaju Engleska i Francuska. To što se nalazimo negdje u vrhu Evrope, uslovljava geologija Crne Gore, jer krećuća tereni su poznati, kao prohodni za pojavu tog gasa. Sličnu koncentraciju ima Albanija. Prema nalazima Svjetske zdravstvene organizacije (SZO), udisanje radona je prvi po važnosti uzročnik karcinoma pluća kod nepušača, a drugi kod pušača. Ne postoji vrijednost koncentracije aktivnosti radona koja je potpuno bezbjedna za uvijek, jer rizik obolijevanja od karcinoma pluća raste linearno sa koncentracijom aktivnosti radona u vazduhu i sa vremenom izlaganja. Epidemiološke studije koje su rađene u Evropi pokazuju da je radon u stanovima uzročnik 9% smrti od karcinoma

plu a kao i da rizik od dobijanja karcinoma plu a raste linearno za 16% sa svakih 100 Bq/m³ koncentracije aktivnosti radona u vazduhu stana i da je taj rizik 25 puta ve i kod puša a nego kod nepuša a.

Posje ne godišnje koncentracije aktivnosti radona u ukupno 1095 uzorkovanih stanova, razvrstanih po oštinama u Crnoj Gori:

Opština	Broj uzorkovanih	AM (Bq/m ³)	SD (Bq/m ³)
Andrijevića	17	78	91
Bar	63	57	74
Berane	61	96	80
Bijelo Polje	56	97	75
Budva	41	40	29
Cetinje	56	110	125
Danilovgrad	19	141	148
Gusinje	11	130	230
Herceg Novi	46	71	165
Kolašin	38	104	112
Kotor	52	84	114
Mojkovac	23	156	165
Nikši	169	201	324
Petnjica	11	186	263
Plav	19	93	81
Pljevlja	90	64	67
Plužine	29	127	106
Podgorica	180	89	137
Rožaje	22	63	68
Šavnik	19	137	111
Tivat	17	131	307
Ulcinj	35	56	120
Žabljak	21	76	68

AM - aritmetička sredina srednjih godišnjih koncentracija aktivnosti radona u stanovima,

SD – standardna devijacija rezultata mjerenja radona u stanovima.

Nejonizujuće zračenje obuhvata ultravioletno zračenje, vidljivo zračenje, infracrveno zračenje, radio-frekventno zračenje, elektromagnetna polja niskih frekvencija i lasersko zračenje. Radio frekventno zračenje generišu izvori kao što: radio i TV stanica, radari, bazne stanice, uređaji za daljinsko upravljanje i drugi brojni izvori. Najzastupljeniji izvori nejonizujućeg zračenja su elektroni

i elektronski uređaji i aparati u domaćinstvu, elementi elektroenergetskog sistema, medicinski uređaji.

Sa stanovišta zaštite zdravlja ljudi i zaštite životne sredine, posebna osvrt treba staviti stacionarnim izvorima ovih vrste zračenja. Uticaj nejonizirajućeg zračenja na zdravlje ljudi je problem savremenog društva koji još uvijek, nažalost, nije dovoljno istražen. Prisutnost nejonizirajućeg zračenja u našoj okolini i njegova potencijalna šteta za ljudsko zdravlje je inženjersko, tehničko i društveno pitanje. Iako još nema dovoljno saznanja o uticaju nejonizirajućeg zračenja na zdravlje ljudi, neka saznanja ipak postoje, a uprkos tome ljudi su nedovoljno informisani vezano za ovaj problem.

6.6. Adaptacija na klimatske promjene

Klimatske promjene predstavljaju rastu u prijetnju u 21. vijeku i predstavljaju izazov za cijelo društvo jer utiču na sve aspekte životne sredine i privrede te ugrožavaju održivi razvoj društva. Klimatske promjene utiču na nestabilnost i intenzitet ekstremnih vremenskih nepogoda (ekstremne padavine, poplave i bujice, erozije, oluje, suša, toplotni talasi, požari) i na postepene klimatske promjene (porast temperature vazduha, tla i vodenih površina, podizanje nivoa mora, zakiseljavanje mora, širenje sušnih područja). Cilj je integracije koncepta prilagođavanja klimatskim promjenama u postojeće i nove politike, kako bi se smanjila ranjivost životne sredine, privrede i društva uzrokovana klimatskim promjenama. Uz to, cilj je podsticati istraživanja kako bi se bolje shvatila kompleksnost uticaja klimatskih promjena i smanjio stepen neizvjesnosti vezan za klimatske promjene.

Takođe, treba prikazati i ranjivost sektora na klimatske promjene, među kojima je osam ključnih sektora (vodni resursi; poljoprivreda; šumarstvo; ribarstvo; biodiverzitet; energetika; turizam i zdravlje) i dva međusektorska tematska područja (prostorno planiranje i uređivanje te upravljanje rizicima).

Adaptacija na klimatske promjene treba se sprovoditi akcionim planovima koji će sadržavati razradu konkretnih mjera i aktivnosti, a donositi će se za određeni period. Akcioni planovi će za svaku mjeru i aktivnost dati opis, naime implementacije, redoslijed ostvarivanja aktivnosti, rok izvršenja, obveznike i koordinate implementacije mjera i aktivnosti, kao i izvore finansiranja. Odgovarajućim sistemom praćenja prilagođavanja mjera i aktivnosti i praćenja njihovog uinkapanja i djelotvornosti će se prikazivati efikasnost prilagođavanja Adaptaciji. Ona će se morati sprovoditi u koordinaciji sa svim sektorima, uz participativni pristup i uključivanje svih učesnika u njenu implementaciju i praćenje implementacije.

7. PLAN MJERA I AKTIVNOSTI

Imaju i u vidu stanje životne sredine, ovim Planom su locirani problemi i utvrđuju se mjere i aktivnosti koje u narednom četvorogodišnjem periodu treba sprovesti u cilju zaštite i ostvarenja svih mjera za sve aktere koji su uključeni u zaštitu životne sredine:

1. Registar, mapiranje i analiza izvorišta pitke vode u ruralnim područjima na teritoriji Prijestonice Cetinje
Nosilac aktivnosti: Prijestonica Cetinje-Sekretarijat za finansije i ekonomski razvoj
Izvor finansiranja: Budžet Prijestonice i Donatori
Rok: 2025-2026. godina
2. Uključivanje podsticajnih mjera za organsku proizvodnju u lokalni Agrobudžet
Nosilac aktivnosti: Prijestonica Cetinje-Sekretarijat za finansije i ekonomski razvoj
Izvor finansiranja: Budžet Prijestonice Cetinje i Donatori
Rok: kontinuitet
3. Sprovedenje mjera zaštite pitkih voda na seoskom području
Nosilac aktivnosti: Prijestonica Cetinje - Sekretarijat za finansije i ekonomski razvoj i Komunalna policija i inspekcija
Izvor finansiranja: Budžet Prijestonice Cetinje
Rok: kontinuitet
4. Ublažavanje rizika od štetnog dejstva otpadnih voda
Nosilac aktivnosti: Prijestonica Cetinje – Sekretarijat za stambeno komunalne poslove i saobraćaj i D.O.O. „Vodovod i kanalizacija” Cetinje
Izvor finansiranja: Budžet Prijestonice Cetinje
Rok: kontinuitet
5. Izgradnja, proširenje i rekonstrukcija vodovodne mreže na području cijele opštine
 Sa povećanom urbanizacijom povećava se potrošnja vode posebno u ljetnjim mjesecima. Potrebno je unaprijediti i tehnički poboljšati postojeću infrastrukturu kako bi se obezbjedilo kontinuirano vodosnabdijevanje pitkom vodom.
Nosilac aktivnosti: Prijestonica Cetinje i DOO „Vodovod i kanalizacija” Cetinje
Izvor finansiranja: Prijestonica Cetinje, DOO „Vodovod i kanalizacija” Cetinje
Rok: kontinuitet
6. Izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda sa teritorije Prijestonice Cetinje
 Lokacija za navedeno postrojenje još uvijek nije definisana, kao ni tip uređaja za prečišćavanje otpadnih voda.
Nosilac aktivnosti: Prijestonica Cetinje

Izvor finansiranja: Prijestonica Cetinje, Donatori Fondovi

Rok: kontinuitet

7. Proširenje kanalizacione mreže na području cijele opštine
Nosilac aktivnosti: Prijestonica Cetinje, DOO „Vodovod i kanalizacija” Cetinje
Izvor finansiranja: Prijestonica Cetinje, D.O.O. „Vodovod i kanalizacija” Cetinje, Donatori i Fondovi
Rok: kontinuitet

8. Sprovedenje kampanje u cilju prelaska građana sa korišćenja fosilnih goriva kao energenta ka električnim vozilima
Nosilac aktivnosti: Prijestonica Cetinje
Izvor finansiranja: Budžet Prijestonice
Rok: kontinuitet

9. Planiranje izgradnje biciklističkih staza
Nosilac aktivnosti: Sekretarijat za uređenje prostora i zaštitu životne sredine preko Planskih dokumenata
Izvor finansiranja: Budžet Prijestonice
Rok: kontinuitet

10. Formiranje novih zelenih površina na gradskom području Prijestonice Cetinje
Nosilac aktivnosti: DOO „Komunalno“ Cetinje i Sekretarijat za stambeno komunalne poslove i saobraćaj
Izvor finansiranja: Budžet Prijestonice
Rok: kontinuitet

11. Nabavka mjerne stanice za praćenje kvaliteta vazduha
Nosilac aktivnosti: Prijestonica Cetinje i Sekretarijat za uređenje prostora i zaštitu životne sredine
Izvor finansiranja: Budžet Prijestonice, Donatori
Rok: 2025.-2027. godina

12. Nabavka polenske stanice za analizu polena - alergeni biljaka
Nosilac aktivnosti: Prijestonica Cetinje i Sekretarijat za uređenje prostora i zaštitu životne sredine
Izvor finansiranja: Budžet Prijestonice, Donatori
Rok: 2025.-2027. godina

13. Promocija i edukacija zainteresovanih strana u cilju podizanja svijesti o upravljanju otpadom
Nosilac aktivnosti: Prijestonica Cetinje, Sekretarijat za stambeno komunalne poslove i saobraćaj, DOO Komunalno” Cetinje
Izvor finansiranja: Budžet Prijestonice Cetinje, Donatori
Rok: kontinuitet

14. Uklanjanje i sanacija nelegalnih odlagališta otpada
Nosilac aktivnosti: Prijestonica Cetinje, Sekretarijat za stambeno komunalne poslove i saobraćaj, DOO „Komunalno” Cetinje
Izvor finansiranja: Budžet Prijestonice Cetinje, Donatori
Rok: kontinuitet
15. Sistem sakupljanja istrošenih baterija i akumulatora, otpadnih ulja, elektronskog i električnog otpada, sijalica koje sadrže živu, otpadnog PCB-a i opreme zagađene PCB-om
Nosilac aktivnosti: Prijestonica Cetinje, DOO „Komunalno” Cetinje
Izvor finansiranja: Budžet Prijestonice Cetinje, Donatori
Rok: kontinuitet
16. Izgradnja privremenog odgladališta neopasnog građevinskog otpada
Nosilac aktivnosti: Prijestonica Cetinje, Sekretarijat za stambeno komunalne poslove i saobraćaj, Sekretarijat za uređenje prostora i zaštitu životne sredine
Izvor finansiranja: Budžet Prijestonice Cetinje, Donatori
Rok: kontinuitet
17. Adaptacija na klimatske promjene
Nosilac aktivnosti: Prijestonica Cetinje
Izvor finansiranja: Budžet Prijestonice
Rok: kontinuitet
18. Izrada Lokalnog plana upravljanja komunalnim i neopasnim građevinskim otpadom
Nosilac aktivnosti: Prijestonica Cetinje, Sekretarijat za stambeno komunalne poslove i saobraćaj
Izvor finansiranja: Budžet Prijestonice Cetinje
Rok: 2025. godina
19. Izrada Lokalnog akcionog plana biodiverziteta
Nosilac aktivnosti: Prijestonica Cetinje, Sekretarijat za uređenje prostora i zaštitu životne sredine
Izvor finansiranja: Budžet Prijestonice Cetinje
Rok: 2025.-2026. godina
20. Izrada akustičkih zona sa kartom zoniranja u skladu sa zoniranjem grada
Nosilac aktivnosti: Prijestonica Cetinje, Sekretarijat za uređenje prostora i zaštitu životne sredine, Komunalna policija i inspekcija
Izvor finansiranja: Budžet Prijestonice Cetinje
Rok: 2027.-2028. godina

21. Ozelenjavanje pojasa duž saobraćajnica srednjim i visokim zelenim rastinjem
Nosilac aktivnosti: DOO „Komunalno” Cetinje, Sekretarijat za stambeno komunalne poslove i saobraćaj
Izvor finansiranja: Budžet Prijestonice Cetinje
Rok: kontinuitet
22. Poboljšanje saradnje Sekretarijata i privrednih društava Prijestonice Cetinje u oblasti životne sredine.
 Potrebno je uspostaviti vrš u saradnju između nadležnih Sekretarijata i privrednih društava kako bi se ostvarilo kvalitetno upravljanje u oblasti životne sredine, uz poštovanje ekoloških principa i zakonitosti.
Nosilac aktivnosti: Prijestonica Cetinje
Izvor finansiranja: Budžet Prijestonice Cetinje
Rok: kontinuitet
23. Edukacija stanovništva
 Promjena na ina opho enja je jedan od zna ajnih uslova ostavrivanja održivog razvoja. Promjena na ina ponašanja je direktno povezana sa prenosom informacija i širenjem znanja iz oblasti životne sredine kao i ostalih faktora koji uti u na formiranje ekološke svijesti i ekološke etike.
Nosilac aktivnosti: Prijestonica, javne ustanove, NVO sektor
Izvor finansiranja: Budžet Prijestonice Cetinje
Rok: kontinuitet
24. Integracija principa životne sredine u Prostorne i urbanisti ke planove
Nosilac aktivnosti: Prijestonica Cetinje, Sekretarijat za ure enje prostora i zaštitu životne sredine
Izvor finansiranja: Budžet Prijestonice Cetinje
Rok: kontinuitet
25. Ja anje administrativnih kapaciteta lokalne uprave kroz informisanje o EU praksama i njihovu primjenu na lokalnom nivou
Nosilac aktivnosti: Prijestonica Cetinje
Izvor finansiranja: Budžet Prijestonice Cetinje
Rok: kontinuitet
26. Stvaranje partnerskih odnosa sa me unarodnim organizacijama i u eš e u regionalnim inicijativama za upravljanje ekološkim resursima
Nosilac aktivnosti: Prijestonica Cetinje, DOO Agencija za razvoj i podršku poslovanje - Cetinje
Izvor finansiranja: Budžet Prijestonice Cetinje, Me unarodne organizacije, Donatori
Rok: kontinuitet

27. Promocija energetske efikasnosti me u gra anima
Nosilac aktivnosti: Prijestonica Cetinje, Nacionalni i me unarodni donatori, NVO sektor
Izvor finansiranja: Budžet Prijestonice Cetinje
Rok: kontinuitet
28. Pokretanje inicijative za formiranje udruženja iz oblasti poljoprivrede
Nosilac aktivnosti: Prijestonica Cetinje i Sekretarijat za finansije i ekonomski razvoj
Izvor finansiranja: Prijestonica Cetinje
Rok: 2025.-2026.godina
29. Komunalna higijena (dezinfekcija, dezinskecija i deratizacija) na javnim površinama grada uključujući i Romsko naselje i urbanu cjelinu Rijeke Crnojevića
Nosilac aktivnosti: Prijestonica Cetinje i Sekretarijat za stambeno komunalne poslove i saobraćaj, Komunalna policija i inspekcija
Izvor finansiranja: Budžet Prijestonice Cetinje
Rok: kontinuitet

LITERATURA

Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030 godine
Pravci razvoja Crne Gore kao ekološke države
Druga nacionalna strategija biodiverziteta sa akcionim planom 2016-2020. godina
PPPN "Lov en"
PPPN "Skadarsko jezero"
Prostorno - urbanisti ki Plan Prijestonice Cetinje
Strateška procjena uticaja na životnu sredinu za Prostorno – urbanisti ki Plan Prijestonice Cetinje
Lokalni energetska plan
Studije revizije (zaštite) "Njegošev park", „Park 13 jul“, „Park u dvorištu dje je bolnice"
Strateški plan razvoja Prijestonice Prijestonice za period 2020.-2024. godine
Informacije o stanju životne sredine za 2023. godinu